

EDUSJA

Wydawnictwo Młoda Polska

TYGODNIK

Nr. 2 15.09.2014 r.

LITERATURA

SZTUKA PISANIA

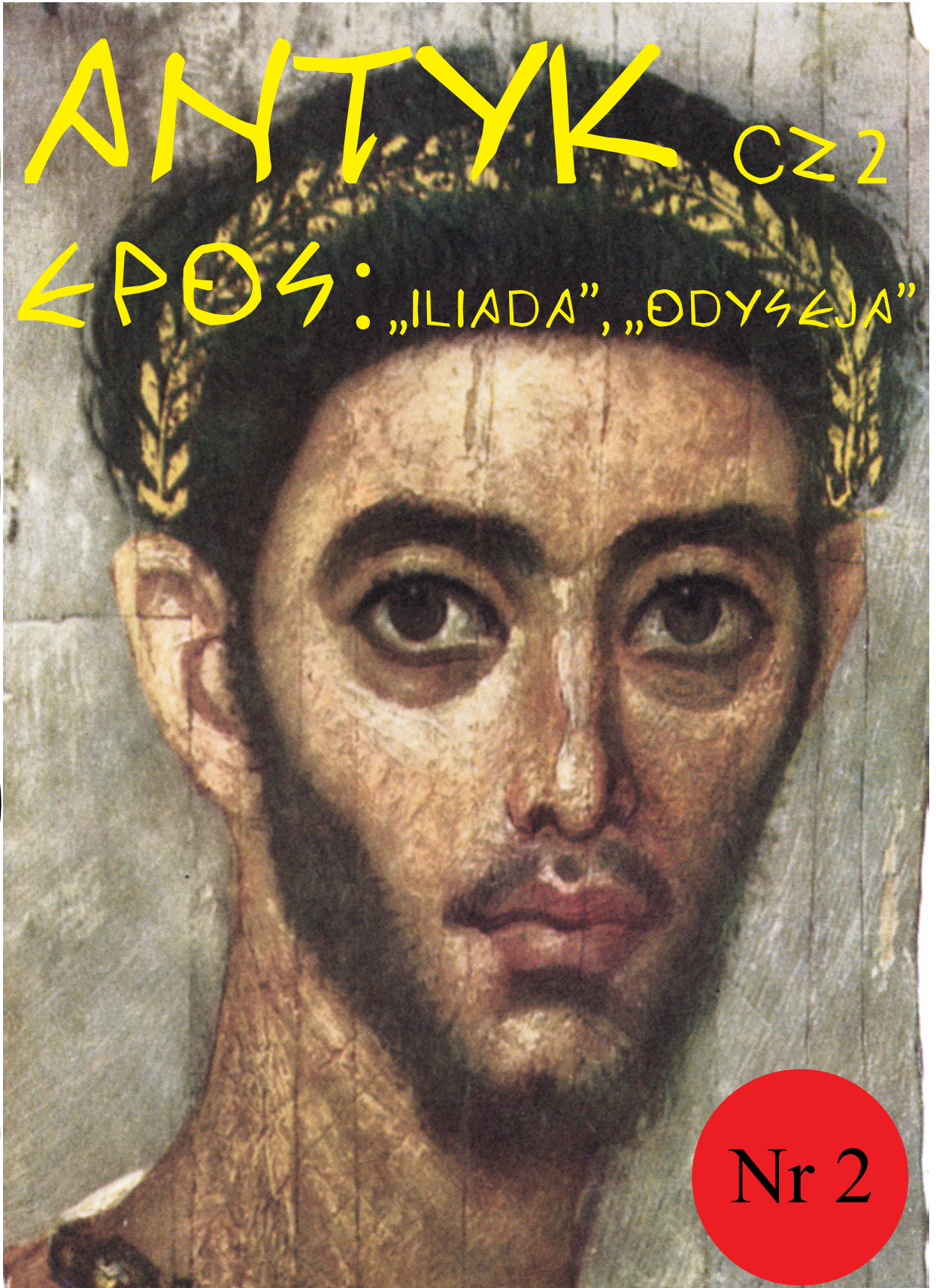
GRAMATYKA

HISTORIA

WOS

Nr 2

Literatura

EPIKA

CZYM JEST EPOS?

Epos to pierwszy przez wiele lat najważniejszy gatunek epiki, dopiero w XVIII wieku zastąpi go powieść i powoli zaniknie. Jest to rozbudowany utwór – rytmiczny, wierszowany – wielki poemat o czynach bohaterów, który ukazuje ich dzieje na tle przełomowych wydarzeń, zmieniających życie danej społeczności. Źródłem eposu są mity i podania, np. *Iliada* wywodzi się z mitu o jabłku niezgody. Stworzył go **Homer**, tym samym raz na zawsze ustalił wzorzec gatunku.

CECHY EPOSU:

Zapamiętaj!

- Istotą eposu są dzieje przełomowe dla danego narodu (np. wojna).
- Epos opiewa ważne wydarzenia, a na ich tle dzieje i czyny bohaterów: herosów, bogów, rycerzy.
- Opowieść musi być opisana podniosłym, pełnym patosu stylem, opiewać czyny rycerskie, bitwy – stąd specjalnością eposu są sceny batalistyczne.

- Musi zaczynać się **inwokacją** – zwrotem do bóstwa z prośbą o pomoc w tworzeniu.
- Wydarzenia opisywane powinny być przełomowe, na ich tle rozgrywają się losy bohaterów. Temat jest zawsze poważny dlatego epos należy do tzw. gatunków wysokich.
- Wydarzenia opisane są podniosłym, heroicznym, wysokim stylem – pełnym powagi, patosu.
- Cechą tego stylu są także **porównania homeryckie**.
- Epos cechują sceny batalistyczne i realizm szczegółu w opisach.
- Obfituje w rozbudowane całe sceny **porównań** (homeryckich), by oddać siłę niektórych zdarzeń oraz stałe epitety.
- Układ wierszy musi zachować **stały rytm (heksametr)**.
- Równoległe z dziejami ludzi pokazane są dzieje bogów, którzy współuczestniczą w zdarzeniach.
- Bohaterowie eposu to bogowie, herosi, rycerze i osoby z wielkich rodów**. Dwa światy: ludzki i boski współistnieją i nakładają się na siebie. Obecność świata bogów i ludzi – ich równoległość, powoduje przemieszanie świata realnego z fantastycznym.
- Narrator ujawnia się w inwokacji – potem już pozostaje obiektywny i zdystansowany wobec świata eposu.

Uwaga!

Wzorzec gatunkowy, jakim stały się oba eposy Homera, na długie wieki stało się panującym wzorcem epickim, kontynuatorzy, wierni ustaleniom Homera, zaczynać będą od inwokacji, rozbudowywać rozległe opisy, pracować nad ekspresją scen batalistycznych.

CO PAMIĘTAĆ O HOMERZE?

- Żył w VIII wieku p.n.e. i jest najstarszym, pierwszym twórcą literatury w naszej kulturze. Ojciec europejskiej literatury nie pisał, tylko śpiewał – był aoidem, wędrownym pieśniarzem. Opowiadając swoje historie, grał na lutni. Jego pieśni przekazywano ustnie, a spisali je dopiero potomni.
- Był prawdopodobnie niewidomy, o czym świadczy imię (Homer = ślepiec).
- Stworzył dwa wielkie eposy: *Iliadę* i *Odyseję*.
- Iliada* jest pierwszym znanym zapisem literackim naszej cywilizacji.
- Sam Homer był autorytetem już w starożytności. Pozostał nim dla potomnych. Utrwalił w swoich poematach świat starożytnej, archaicznej Grecji.

Homer

DLACZEGO TO WAŻNE DZIEŁA?

- Iliada* i *Odyseja* to pierwsze epickie utwory naszej cywilizacji – *Iliada* jest pierwszym znanym zapisem literackim, czyli najstarszą lekturą.
- Pokazują świat starożytny, poglądy ludzi tamtych czasów, ich ideały, obyczajowość.
- Poruszają zagadnienia uniwersalne, nieprzemijające – jak temat przyjaźni, wojny, miłości, prawości, zdrady.
- Kształtują typ bohatera – rycerza starożytnego.
- Od nich bierze początek rodzaj literacki zwany epiką. Eposy Homera dają początek gatunkom epickim – pisany na wzór starożytnych eposów, potem powieści.

Achilles i Penthesilea

„BOGOWIE JAK LUDZIE – LUDZIE JAK BOGOWIE”

Tak określa się często bohaterów mitologii i wywodzącej się z niej literatury. Prezentuje ona bowiem bogów greckich, którzy są bardzo podobni do ludzi, mają te same pragnienia i namiętności, rywalizują o względy Zeusa, zazdroszczą sobie, knują intrygi, dokonują zemsty, kochają i nienawidzą. Bogów greckich można przekupić, można wpłynąć na ich decyzje. Ludzie zaś często obdarzeni są boskimi właściwościami, są „powiększeni”, przykładem może być Achilles – półbóg, który ma tylko jeden słaby punkt w swoim ciele – piętę. Bogowie pod względem etycznym nie przewyższają ludzi, nie ma pomiędzy nimi wielkiej różnicy – bogowie są tacy, jak ludzie, a ludzie mogą być tacy, jak bogowie.

KTO PISAŁ EPOSY W CZASACH PÓŹNIEJSZYCH?

- W średniowieczu powstał **epos rycerski** (*chansons de geste*) – który jest potomkiem eposu homeryckiego. Politeizm występujący w eposie starożytnym zastąpiono monoteizmem – wiarą w jednego Boga. Przykładem może być cykl opowieści *O królu Arturze i rycerzach Okrągłego Stołu* oraz francuska *Pieśń o Rolandzie*.
- W literaturze XIX wieku jedynie Mickiewicz w *Panu Tadeuszu* zachował wyraźne właściwości gatunku i tak epopeja szlachecka jest ostatnim eposem w polskiej literaturze.

Achilles i Ajaks grający w kości

Dlaczego niektóre powieści nazywa się epopejami?

Epos był najważniejszym gatunkiem epiki do czasu, kiedy zdominowała ten rodzaj literacki powieść (wiek XVIII i XIX). Te powieści, które odgrywały szczególnie ważną rolę w życiu narodu, dotyczyły ważnych wydarzeń historycznych albo przemian nazywano „epopejami” – na przykład epopeja chłopska Reymonta, czyli – *Chłopi*.

Starożytne eposy

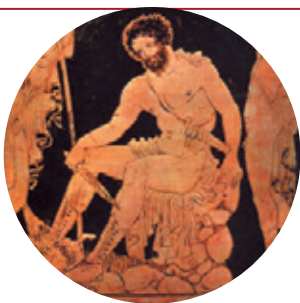
- Gilgamesz* – epos starobabiloński (ok. 2000 lat p.n.e.);
- Homer – *Iliada*, *Odyseja* (VIII w. p.n.e.);
- Wergiliusz – *Eneida* (I w. p.n.e.).

Słynne eposy późniejsze:

- epos rycerski (*Pieśń o Rolandzie*)
- epos włoski (*Boska Komedia* – Dantego)
- epopeja szlachecka (*Pan Tadeusz* – Adama Mickiewicza)

Iliada

Homer

„ILIADA” – PIEŚŃ O ILONIE, CZYLI O TROI. PIERWSZY EPOS, PIERWSZA OPowieść O WOJNIE I... PIERWSZA GWIAZDKA NA LIŚCIE LEKTUR OBOWIĄZKOWYCH! ZAPAMIĘTAJ: TREŚĆ, BOHATERÓW, GATUNEK, ZNACZENIE DLA POTOMNYCH

Typowym dla eposu za-
biegiem stylistycznym
stosowanym w *Iliadzie*
jest wykorzystanie sta-
łych epitetów. Epitet taki
służył pokazaniu kunsz-
tu stylistycznego, umie-
jętności niezwykłego,
bogatego i plastyczne-
go wysłowienia. Bogom
nadawał Homer przy-
domki będące właśnie
epitetami stałymi.

- Stale epitety nadane
bogom przez Homera
- Achilles prędkonogi
 - Apollo srebrnotuki
 - Apollo zdalokcelny
 - Zeus gromowładny
 - Hera wolooka

Taka wojna rzeczywiście
miała miejsce, prawdo-
podobnie dla walczących
stron ważniejsze były
wpływy z handlu mor-
skiego niż wdzięki He-
leny...

Dla Homera wojna trojań-
ska była historią sprzed
400 lat! To tak jakbyśmy
dziś pisali o wojnach
krzyżackich...

TYTUŁ

Iliada i Odyseja

- *Iliada* – to opowieść o dziejach oblężonej Troi (Ilionu)
- *Odyseja* – to dzieje wędrowki króla Itaki Odyseusza 10 lat powracającego z wojny trojańskiej do domu.

AUTOR

Homer, pierwszy epik. Imię – Homer zna-
czy ślepiec – sugeruje, iż był niewidomy,
tego jednak nie wiemy na pewno. Homer jest
postacią dość tajemniczą, niektórzy badacze
w ogóle kwestionują jego istnienie. Najnow-
sze wyniki badań przeczą takiej tezie! We-
dług analiz komputerowych *Iliada i Odyse-
ja* powstały w XIII wieku p.n.e. i stworzył
je ten sam człowiek. Sam Homer był autory-
tetem już w starożytności. Pozostał nim dla
potomnych. Utrwalił w swoich poematach
świat starożytnej, archaicznej Grecji, stwo-
rzył także wzór eposu.

GATUNEK

Epos. Pierwszy, wzorcowy – poemat hero-
iczny, stworzony w podniosłym stylu, opie-
wający ważne wydarzenia i wzniosłych bo-
haterów! Uwaga! Homer nie pisał! Jego pie-
śni przekazywano, ustnie, spisali je dopie-
ro potomni.

Tetyda ofiarowuje tarczę Achillesowi

ZAPAMIĘTAĆ TRZEBA

• Początek:

Gniew bogini opiewaj, Achilla syna Peleusa...

Inwokacja – zwrot do bóstwa z prośbą o pomoc w
tworzeniu eposu o... gniewie Achillesa. Nie o woj-
nie, lecz o emocjach wojownika. Warto zwrócić uwa-
gę na typową dla eposu rytmikę wersu.

• Opis tarczy Achillesa.

Doskonały przykład eposowego realizmu szczegó-
łu. Dla nas wiedza o tamtych czasach – to niemal zapi-
sana słowem fotografia. Hefajstos ukuł ją dla Achil-
lesa przed powrotem na pole walki.

• Pożegnanie Hektora z żoną Andromachą.

Pierwsza i jedna z najważniejszych scen rozstania,
wzorcową dla pokoleń. Obnaża ludzkie uczucia ry-
cerza, miłość do kobiety i dziecka. Gest, gdy zdejm-
muje hełm, by nie straszyć synka, jest wyrazem hu-
manizmu starożytnych. Rycerz wie, że nie wróci, ale
spełnia swą powinność.

• pojedynek Hektora z Achillesem.

Przykład porównania homeryckiego i sceny bata-
listycznej.

• Rozmowa Achillesa z Priamem

– rozpacz króla Troi po stracie syna, wspomnienie ojca.
Wyraz humanizmu Iliady, pojawia się tu także arche-
typ miłości ojcowskiej.

• Pogrzeb Hektora

Wzniosła scena śmierci, wzorcową dla pokoleń. To-
pos pogrzebu, scena śmierci będzie ważna w kultu-
rze Europy (śmierć Rolanda, wiersz *Bema pamięci
żałobny rapsod*).
Warto pamiętać, że Sienkiewicz, opisując pogrzeb
małego rycerza, nazywa go Hektorem kamieniec-
kim).

SPOSÓB NA ZAPAMIĘTANIE TREŚCI

GENEZA I TREŚĆ

Iliada powstała na kanwie mitu o jabłku nie-
zgody – mit ten wyjaśnia jak doszło do kon-
fliktu. Eris, bogini waśni, przybyła na wese-
le Peleusa i Tetydy. Chcąc zwaśnić Herę, Atenę
i Afrodytę, rzuciła na stół jabłko z napisem „Dla
najpiękniejszej”. Boginie poprosiły o rozstrzy-
gnięcie sporu Zeusa, lecz ten, nie chcąc ściągać
na siebie gniewu żony i córek, rozkazał Parysowi
rozstrzygnąć spór, której z nich należy jabłko
przyznać. Hera kusiła Parysa bogactwem, Ate-
na – że uczyni go najmądrzejszym z ludzi. Parys
wybrał jednak Afrodytę, gdyż ta bogini obie-
cała mu miłość najpiękniejszej na ziemi ko-
biety – Heleny. W konsekwencji Afrodyta po-
mogła Parysowi porwać Helenę do Troi (Pa-
rys był synem króla Troi Priama), a Achajo-
wie pod wodzą Menelaosa, męża Heleny, za-
atakowali Troję.

Tak rozpoczęła się wojna trojańska, która trwa-
ła 10 lat, lecz *Iliada* dotyczy tylko kilkudziesię-
ciu dni ostatniego roku.

Homer opisuje zdarzenia, jakie miały miejsce
w owych ostatnich dniach, postawy bohaterów
– rycerzy i kobiet, wreszcie zaangażowanych
w wojnę bogów. .

Po stronie skrzywdzonego męża stoją:

- Agamemnon,
- Odyseusz,
- Patrokles,
- Achilles (i sprzyjający im bogowie).

Po stronie Troi walczą:

- król Priam,
- Parys,
- Hektor jego brat (i sprzyjający im bogowie).

GŁÓWNE WYDARZENIA TO:

Już prawie dziesięć lat wojska greckie nie mogą
wtargnąć do Troi – by odebrać Parysowi Helenę
i oddać ją Menelaosowi – prawowitemu mężowi.
W obozie Greków dochodzi jednak do konfliktu:

- Agamemnon bierze sobie za kochankę Bryzeidę –
brankę Achillesa.
- Achilles wpada w szaleńczy gniew.
- Obrażony wódz wyprowadza swoje wojska z pola
bitwy.
- W tym momencie Troja zaczyna zwyciężać.

- W bitwie z rąk Hektora, syna Priama – króla Troi,
ginie Patroklos – ukochany przyjaciel Achillesa.
- Rozsierzdony Achilles wraca i w pojedynku zwy-
cięża Hektora, przy niebagatelnej pomocy Ateny.
- Achilles każe zniewazyć zwłoki Hektora.

- Ojciec Hektora Priam przybywa, prosić Achillesa o
wydanie mu zwłok syna, by go godnie pochować.

- Po długiej rozmowie Achilles zgadza się.

- Ostatnie księgi opowiadają o wydaniu zwłok i po-
grzebie Hektora.

GŁÓWNI BOHATEROWIE TO:

- **Helena** – najpiękniejsza kobieta ówczesnego świa-
ta – żona króla Sparty Menelaosa, przyrzeczona
przez Afrodytę Parysowi. To porwanie Heleny
było bezpośrednią przyczyną wojny trojańskiej.

- **Parys** – królewicz trojański, który porwał Helenę.

- **Hektor** – syn króla Troi Priama, najdzielniejszy
z bohaterów trojańskich, zabił Patroklosa, za co
zemścił się na nim Achilles.

- **Achilles** – heros grecki, najdzielniejszy z Achajów,
syn Peleusa i Tetydy, ideał młodości, nieznisz-
czalny poza słynną piętą, jego legendarny gniew
stał się osią narracyjną *Iliady*.

- **Priam** – król Troi, ojciec Hektora i Parysa.

- **Agamemnon** – naczelný wódz wyprawy greckiej
na Troję, brat Menelaosa, męża porwanej przez
Parysa Heleny.

- **Patroklos** – przyjaciel Achillesa, który zginął
z ręki Hektora.

- **Bryzeida** – niewolnica Achillesa, jego kochanka,
którą odebrał mu Agamemnon.

- **Odyseusz** – król Itaki, jeden z bohaterów greckich
słynący ze sprytu i odwagi, autor pomysłu
z koniem trojańskim, dzięki któremu Grecy zdo-
byli miasto.

Matka Achillesa – Tety-
da знаła przepowiednie
mówiącą, że jej syn nie
wróci żywy z wojny tro-
jańskiej. Dlatego, chcąc
oszuścić fatum, przebrała
go za księżniczkę i ukryła
na zamku. Tam został od-
naleziony przez podstęp-
nego Odyseusza, który
przebrany za kupca zde-
maskował Achillesa, po-
kazując mu piękny miecz
i namówił herosa
na udział w wyprawie.

W wojnie biorą udział także bogowie

Oprócz bohaterów śmier-
telników w akcji biorą
udział bogowie podzieli-
ni tak jak obozy nieprzy-
jaciół i patrolujący woj-
skom. Bogowie obser-
wują zdarzenia z Olimpu i
wpływają na bieg walk.

- Na prośbę Tetydy Zeus
pomaga Troi, kolejność
sukcesów zmienia się
w zależności od przychył-
ności bogów.

- Atena pomaga Achille-
sowi, który zwycięża Hek-
tora.

Co było dalej?

Zwycięzą Grecy za spra-
wą Odyseusza i jego
sławnego fortelu z ko-
niem trojańskim. Mia-
sto spłonie. Achilles zgi-
nie trafiony strzałą w pię-
tę przez Parysa. Z płoną-
cej Troi ucieknie Eneasza.
A Odyseusz wyruszy w
podróż do domu, co jest
tematem *Odysei*.

REALIZM SZCZEGÓŁU W „ILIADZIE”, NA PRZYKŁADZIE OPISU TARCZY ACHILLESA

Epos Homera zawiera bardzo dokładny opis tarczy, którą na prośbę matki bohatera wykuwa dla Achillesa Hefajstos. Tarcza ta składa się z nałożonych na siebie pięciu okrągłych płyt o coraz mniejszej średnicy. Widoczne pasy ich obwodu zdobi boski kowal dziesięcioma scenami przedstawiającymi wyobrażenie kosmosu, rzeki Okeanos i różnych scen z życia ludzi.

Hefajstos rzucił na ogień hartowną miedź oraz cynę, złoto kosztowne i srebro, a potem prędko pochwylił Ciężkie kowadło. Na pniu je postawił i porwał do ręki Młot wielkiej mocy, a drugą ręką wziął chwytnę obcęgi. Najpierw wykuwać rozpoczął tarczę ogromną i mocną, Całą kunsztownie zrobioną. (...)

Co zwraca uwagę w tym opisie? Tarcza Achillesa została przedstawiona w momencie tworzenia się – stąd dynamika podkreślona jeszcze przez skojarzenie tańczącego korowodu z ruchem koła garncarskiego. Opis jest wyjątkowo dokładny, plastyczny, nie trzeba wiele trudu, by sobie wyobrazić scenę ukazaną na tarczy.

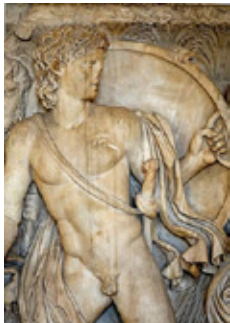
Jeszcze na tarczy wyrzeźbił wslawiony sztuką Kulawiec Łękę w uroczej dolinie ze srebrzystymi owcami. Stały szalasy tam, stajnie, zagrody dachem pokryte.

Nie wierzę Grekom, nawet gdy niosą dary!

– tak miał rzec Laokoon na widok drewnianego konia pod murami Troi (według Wergiliusza). Miał rację.

Dar – ogromny drewniany koń okazał się zgubą dla miasta – jego wnętrze wypełniali greccy wojownicy.

Achilles

OBRAZ GRECKIEGO ŚWIATA W „ILIADZIE”

- Dzięki szczegółowym opisom wyruszamy do świata sprzed wielu stuleci. Dlatego przywołuje się często opisy tarczy Achillesa jako dokumentu życia z tamtych czasów, bo zdobią ją obrazy wojny i pokoju – na przykład żniw.
- Jak ważny był obowiązek gościnności – widzimy po skutkach czynu Parysa, który pogwałcił gościnność Menelaosa i porwał Helenę.
- Poznajemy obyczaje i wartości wojowników, ich broń i jado, sposoby walki, rozrywkę, pochówek zmarłych, wierzenia i hierarchię wartości.
- Wzorce postaw, uczuć i właśnie wartości. I fakt, że niewiele się zmieniły one do dziś! Można powiedzieć, że Homer uwiecznia stałe wzorce zachowań – nienawiść wciąż ta sama, podobnie ból ojcowski po stracie syna, zazdrość o ukochaną kobietę, gniew i zemsta za utratę honoru, walka o władzę itd.

NAJWAŻNIEJSZE CECHY ACHILLESA

To Achilles jest główną postacią dzieła i motorem akcji. Pamiętajmy jednak, że nie jest to zwykły śmiertelnik – matką jego była bogini Tetyda. Co więcej, wykapała go w Styksie, czyniąc ciało syna niezniszczalnym – poza nieszczęsną piętą, za którą trzymała go w kąpielu.

- Achilles, wielki wódz grecki, który był porywczy, zapalczywy, zapamiętał w gniewie. Dopiero po ochłonięciu potrafił błęd swój zrozumieć i zmienić decyzję.
- Ważną rolę w jego życiu odgrywała przyjaźń.
- Potrafi pogodzić się z wrogiem – w końcu oddaje Priamowi zwłoki Hektora.
- Jest odważny i waleczny, ambitny, żądny sławy.

Achilles zginie, ugodzony w tę piętę strzałą Parysa.

Na łące piękny korowód dał sławny sztuką Kulawiec, Bardzo podobny do tego, który był w Knossos szerokiej Kunsztem Dedala stworzony dla pięknowłosej Ariadny. Chłopcy tam oraz dziewczęta bogato wyposażone Wzajem za giętkie ramiona trzymając się wiedli tany. W szatach przejrzystych tańczyły dziewczęta, a chłopcy w chitonach Tkanych misternie i lśniących miękkim połyskiem oliwy. W wieńce uroczę dziewczęta były przybrane, a chłopcy Mieli mieczyki złociste na srebrem kutych rzemieniach. Korowód zwiąć się zaczął płaszącymi stopami Łatwo i lekko. Tak garncarz wypróbowuje swe koło, czy mu swobodnie wiruje w sprawnych do pracy ramionach.

Homer odzwierciedla krajobraz, łąki i owoce w sadach, także szczegóły stroju. Dzięki takim realistycznym opisom wiemy, jak się wówczas bawiono i czym zajmowano. Dla nas, ludzi żyjących tyle wieków później, ma to dodatkowe znaczenie – pozwala poznać bliżej realia życia w czasach Homera. W cytowanym opisie łatwo także zauważyć elementy stylistyczne charakterystyczne dla autora *Iliady*: powtarzalne formuły, mające uzasadnienie w przekazywaniu eposu drogą ustną („wslawiony sztuką Kulawiec”).

DLACZEGO TO TAKIE WAŻNE DZIEŁA?

- Eposy *Iliada* i *Odyseja* to pierwsze epickie dzieła literatury naszej cywilizacji – *Iliada* jest pierwszym znanym zapisem literatury.
- Pokazują starożytny świat, poglądy ludzi tamtych czasów, ich ideały, obyczajowość.
- Poruszają zagadnienie uniwersalne, nieprzemijające – jak temat przyjaźni, wojny, miłości, prawości, zdrady.
- Kształtują typ bohatera – rycerza starożytnego
- Od nich bierze początek rodzaj literacki zwany **epiką** – eposy Homera dają początek gatunkom epickim – pisanym na wzór starożytnych eposom, potem powieści.

KOMPOZYCJA – CECHY GATUNKOWE EPOSU

Epos to główny gatunek epiki do czasu powstania powieści. Jest to rozbudowany utwór wierszowany, który ukazuje dzieje legendarnych lub historycznych bohaterów na tle wydarzeń przełomowych dla danej społeczności. W przypadku *Iliady* tłem fabuły jest wojna trojańska, natomiast bohaterowie legendarni to np. Achilles, Agamemnon, Parys, Helena, a także bogowie greccy.

• **Epos otwiera inwokacja** – czyli rozbudowana apostrofa umieszczona we wstępie utworu, skierowana do bóstwa, z prośbą o pomoc w tworzeniu dzieła. W *Iliadzie* autor zwraca się do muzy, bogini, która poddaje pieśń śpiewakom: **Gniew, bogini, opiewaj Achilla, syna Peleusa.**

• **Równoległość dwóch płaszczyzn – świata bogów i świata ludzi.** W *Iliadzie* fabuła przebiega w świecie bogów (bogowie także walczą po dwóch stronach wojny trojańskiej, np. Atena decyduje o zwycięstwie Achillesa nad Hektorem) oraz w świecie ludzi i ludzkich uczuć – dowodem jest np. miłość Parysa do Heleny.

• **Narrator eposu ujawnia swoje uczucia tylko w inwokacji**, potem jest obiektywny, wszechstronny i zdystansowany wobec wydarzeń.

• **Wydarzenia są opisane stylem podniosłym, patetycznym**, dostosowanym do wagi opisywanych wypadków, co widać wyraźnie w sposobie opisu walczących w pojedynku Achillesa i Hektora.

• **Szczegółowy, realistyczny opis przedmiotów i sytuacji.** Wspaniałym przykładem realizacji tego punktu jest opis tarczy Achillesa. Homer opisuje nie tylko kolejne działania jej twórcy – Hefajstosa, lecz również sceny przedstawione na płaskorzeźbie. Są one opisane tak, że można je z łatwością narysować. Jest to dziesięć scen – obrazów z życia. Znajdujemy tu wyobrażenie ziemi, nieba, morza, dwóch miast i życia w nich – śluby, uczty, właśnie handlarzy itp.

• **Opisy scen batalistycznych** – sceną taką jest np. pojedynek Hektora z Achillesem, obraz oblężenia grodu, zasadzki i bitwy.

• **Epizodyczność akcji.** Epizod to odstępstwo od toku głównej akcji, opisanie wydarzenia mniej istotnego, pobocznego, niezwiązanego bezpośrednio z fabułą. Przykładem może być dokładny opis tarczy Achillesa.

• **Miarą wierszową eposu homeryckiego jest heksametr.** **Heksametr** to wers, który składa się z sześciu (heks = 6) stóp metrycznych, **daktyli** lub **spondejów**.

• **Porównanie homeryckie** – jest to porównanie, którego drugi człon jest tak rozbudowany, że stanowi odrębną, epizodyczną scenkę, oddzielny obrazek. Przykładem może być porównanie walczących (Achillesa i Hektora) do orła i gołębic, umieszczone w pieśni 54. pt. *Pojedynek*.

I tak jak orzeł, ptak górski, najszybszy wśród uskrzydłonych, spada i lekko dopędza z chmur gołębicę spłoszoną – Ona wymyka się, pierzcha, lecz orzeł z wrzaskiem strasliwym Z bliska uderza, w drapieżnej duszy zdobyczy spragniony – Tak z zaciętością Achilles pędził, a Hektor uciekał [...].

Zeus

Uwaga!

Z płonącego miasta ucieknie Eneasz – to stanie się przyczynkiem do Wergiliuszowej *Eneidy*.

Natomiast powrót Odyssa do domu, do Itaki, wykorzystają jeszcze sam Homer, pisząc *Odyseję*. Treść *Iliady* jest zatem pełna tematów wojennych i bohaterów wojennych i bohaterów wojennych.

1. PODAJ CECHY EPOSU NA PRZYKŁADZIE „ILIADY”.

Epos to rozbudowany utwór wierszowany, który ukazuje dzieje legendarnych lub historycznych bohaterów na tle wydarzeń przełomowych dla danej społeczności. W przypadku *Iliady* tłem fabuły jest wojna trojańska, natomiast bohaterowie legendarni to np. Achilles, Agamemnon, Parys, Helena, a także bogowie greccy. Źródłem eposu są mity i podania, *Iliada* np. wywodzi się z mitu o jabłku niezgody.

CECHY GATUNKOWE EPOSU

• Inwokacja

– czyli rozbudowana apostrofa umieszczona we wstępie utworu, skierowana do bóstwa, z prośbą o pomoc w tworzeniu dzieła. W *Iliadzie* autor zwraca się do Muzy, bogini, która poddaje pieśń śpiewakom: *Gniew, bogini, opiewaj Achilla, syna Peleusa*.

• **Równoległość dwóch płaszczyzn świata bogów i świata ludzi.** W *Iliadzie* fabuła przebiega w świecie bogów (bogowie także walczą po dwóch stronach wojny trojańskiej, np. Atena decyduje o zwycięstwie Achillesa nad Hektorem) oraz w świecie ludzi i ludzkich uczuć – dowodem jest np. miłość Parysa do Heleny.

• Narrator

eposu ujawnia swoje uczucia tylko w inwokacji, potem jest obiektywny, wszechwiedzący i zdystansowany wobec wydarzeń.

• **Wydarzenia są opisane stylem podniosłym, patetycznym,** dostosowanym do wagi opisywanych wypadków, co widać wyraźnie w sposobie opisu walczących w pojedynku Achillesa i Hektora.

• Szczegółowy, realistyczny opis przedmiotów i sytuacji (realizm szczegółu)

Wspaniałym przykładem realizacji tego punktu jest opis tarczy Achillesa. Homer opisuje nie tylko kolejne działania jej twórcy – Hefajstosa, lecz również sceny przedstawione na płaskorzeźbie. Są one opisane tak, że można je z łatwością odtworzyć. Jest to dziesięć scen – obrazów z życia. Znajdujemy tu wyobrażenie ziemi, nieba, morza, dwóch miast i życia w nich – śluby, uczty, właśnie handlarzy itp.

• Opisy scen batalistycznych

– sceną taką jest np. pojedynek Hektora z Achillesem, obraz obłężenia grodu, zasadzki i bitwy.

• Porównanie homeryckie

– jest to porównanie, którego drugi człon jest tak rozbudowany, że stanowi odrębną, epizodyczną scenkę. Przykładem może być porównanie walczących (Achillesa i Hektora) do orła i gołębic, umieszczone w pieśni 22. pt. *Pojedynek*.

• Epizodyczność akcji

Epizod to odstępstwo od toku głównej akcji, opisanie wydarzenia mniej istotnego, pobocznego, nie związanego bezpośrednio z fabułą. Przykładem może być dokładny opis tarczy Achillesa.

• Miarą wierszową eposu homeryckiego jest heksametr.

Heksametr to wers, który składa się z sześciu (heks = 6) stóp metrycznych: daktyli lub spondejów.

2. NA CZYM POLEGA AKTUALNOŚĆ I WARTOŚĆ „ILIADY”:

Humanistyczny wymiar przesłania eposu.

• Homer zapisał dzieje wojny sprzed stuleci, ale wojna ta staje się tłem rozważań moralnych, ukazania konfliktów i uczuć ludzkich.

• Wiele scen cierpienia i śmierci ukazuje zło wojny!

• Badacze *Iliady* wskazują na etyczne (moralne) przesłanie dzieła. Jego sens to głęboki humanizm zawarty w *Iliadzie*. Na przykład przeciwnicy wojenny nie żywią do siebie nienawiści, wyrzekają się jej, zwycięski Achilles odda zwłoki Hektora.

• Homer wskazuje, że gniew i nienawiść nie są uczuciami godnymi człowieka. A przecież, choć poświęcone wojnie trojańskiej, zaczynają się homerowe strofy: *Gniew, bogini opiewaj, Achilla syna Peleusa*, a więc gniew, jego skutki, wojnę, ale i współczucie dla człowieka.

• Miłość i rozpacz ojca po starcie syna, umiejętność wybaczenia, zazdrość, kłótnie, żądza jako przypisane naturze ludzkiej cechy. *Iliada* jest dziełem o człowieku, jest więc na wskroś humanistyczna.

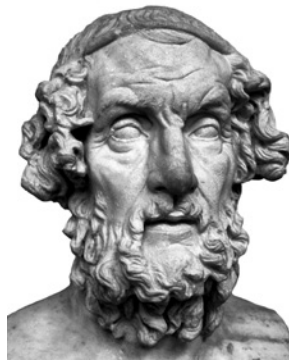
• Homer pokazuje pokoleniom świat starożytny.

Iliada stała się źródłem wiedzy o starożytnej Grecji. Dzięki szczegółowym opisom wkradamy się do świata sprzed tyłu stuleci. Pokazuje świat starożytny, poglądy ludzi tamtych czasów, ich ideały, obyczajowość.

Wenus z Milo

Odyseja
Homer

GDYBY STAROŻYTNI ZNALI SERIALE – ZAPEWNE „ODYSEJA” BYŁABY CIĄGIEM DALSZYM „ILIADY”. WOJA ZAKOŃCZONA, ŁUPY ROZDANE. W „ODYSEI” BĘDZIEMY ŚLEDZIĆ LOSY ODYSEUSZA PODCZAS JEGO POWROTU DO DOMU.

Homer

O CZYM JEST „ODYSEJA”?

• Odyseusz, król Itaki, po zdobyciu Troi, nareszcie może powrócić do rodzinnej Itaki i do ukochanej żony Penelopy. Wyrusza drogą morską... jednak naraża się Posejdonowi i tu zaczynają się kłopoty, a także *Odyseja*. Jego wędrówka do rodzinnej Itaki będzie trwać aż dziesięć lat...

• Na *Odyseję* Homera składają się 24 księgi. Jej akcja rozgrywa się w ciągu 40 dni; rozpoczyna ją opis narady bogów nad dalszymi losami tułającego się Odysa, a kończy zawarciem przymierza między Odyssem a rodzinami zalotników Penelopy, których zabił po powrocie do Itaki.

• Powrót Odyseusza do domu – dziesięcioletnia wędrówka, pełna przygód i niezwykłości, jest nie tylko barwną opowieścią, ale i metaforą życia ludzkiego i zbiorem wielkich prawd o naturze człowieka.

CZYM JEST „ODYSEJA”?

• *Odyseja* jest opowieścią o wielkiej podróży. Nie się w sobie myśl, że życie ludzkie jest wędrówką obfitującą w przygody, wybory, powodzenia i porażki.

• Jest pochwałą życia – najważniejszy wybór Odyseusza to odrzucenie nieśmiertelności.

• Jest eposem o człowieku i ludzkiej naturze. Pokazuje archetypy – żądzę władzy, miłość, lęk przed śmiercią. Pokazuje, że człowiek potrafi być szlachetny i sprytny, tchórzliwy i odważny.

• Odyseusz jest reprezentantem ludzi wobec bogów. Wyraża myśl starożytnych – poczucie godności z racji swojego człowieczeństwa. Potrafi przeciwstawić się bogom i ponieść tego konsekwencje. Wybiera miłość Penelopy – nie bogini Kirke.

• Odyseja wyraża ludzką ciekawość nieznanego, lądów, podróży i zdobywania świata.

• Jest wyrazem bogatej wyobraźni twórcy – jest przodkiem literatury fantastycznej.

Odyseusz

Był najsłynniejszym z wodzów wojny trojańskiej.

Zmuszony był do udziału w niej, ponieważ przepowiednia głosiła, że bez niego Grecy nie mają szans na wygranie wojny.

Zwycięzał głównie za pomocą podstępów i sprytu, nie siły. Stał się symbolem ludzkiej zaradności i przebiegłości, sprytu i przemyślności, które często okazują się bronią skuteczniejszą niż potęga wojskowa.

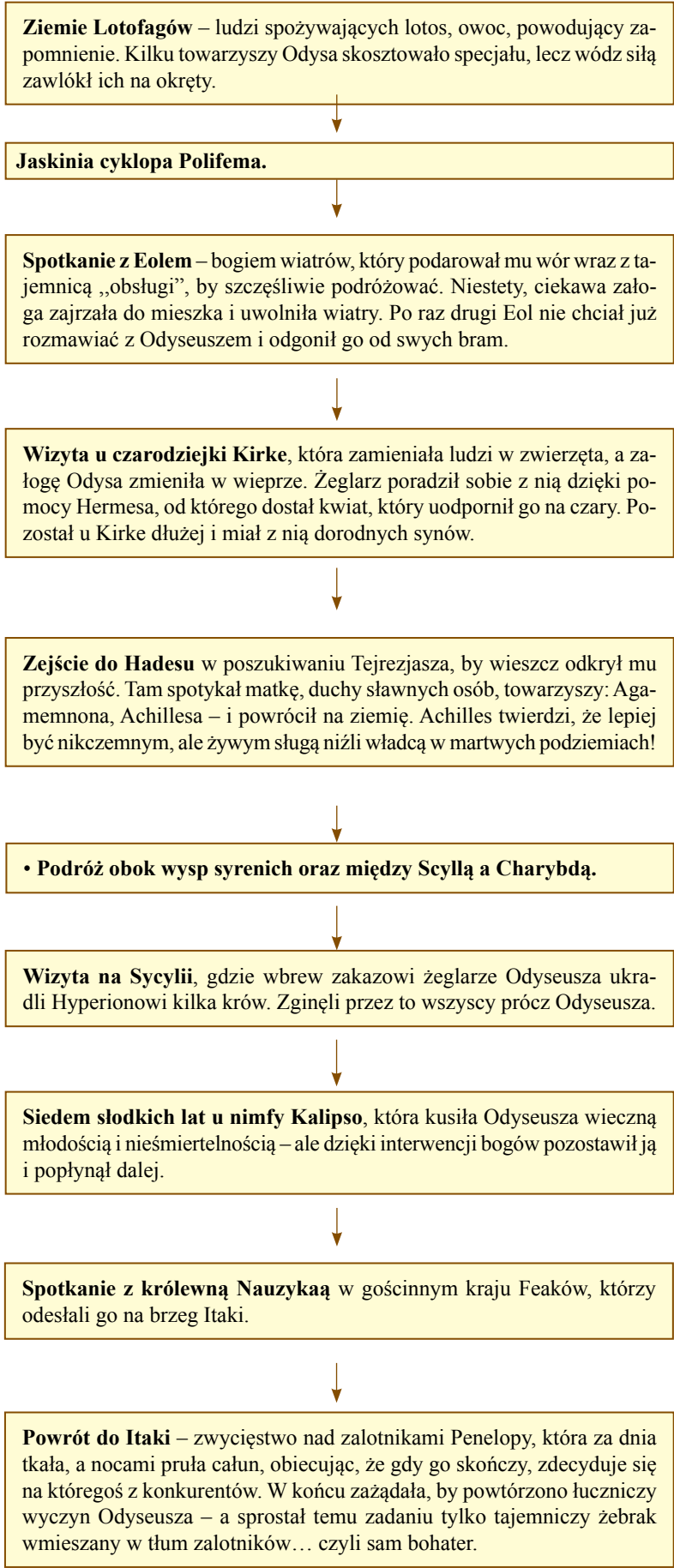
FABUŁA OBEJMUJE NASTĘPUJĄCE WĄTKI:

- podróż Telemacha w poszukiwaniu zaginionego ojca,
- opowieść o przygodach Odyseusza w czasie wędrówki z wyspy Ogiigii, gdzie siedem lat był więziony przez nimfę Kalipso, na wyspę Feaków,
- relacja Odyseusza (pierwszoosobowa narracja) – opowiadanie o minionych przygodach, takich jak: oślepienie Polifema, gniew Posejdona, wizyta w kraju Lotozów, u Eola i Kirke, zejście do podziemia, spotkanie z Syrenami, zemsta Heliosa za zabicie świętych krów, przeprawa między Scyllą i Charybdą,
- przybycie Odyseusza na Itakę w przebraniu żebraka,
- jego pobyt w domu.

Odyseusz

TRASA ODYSEUSZA

GŁÓWNY BOHATER – ODYSEUSZ

- Zwany też Ulissesem (przez Rzymian) i skróto-wo Odyssem.
- Król Itaki, mąż Penelopy, wojownik, który nie chciał wyruszać na wojnę, lecz zmuszono go do tego.
- Co wiemy o jego wyglądzie? Z pewnością nie był brzydalem, skoro boginie i zwykle śmiertelniczki przepadały za nim, a Kalipso chciała go zatrzymać za wszelką cenę... Był pięknie zbudowanym, walecznym, atletą. W antycznych rzeźbach przedstawiany z reguły z brodą.
- Na wojnie wykazał się cechami pożyteczniejszymi nawet niż wielka waleczność – sprytem, inteligencją i pomysłowością. Te cechy charakteru pozwoliły mu pokonać silniejszych od siebie wrogów. Jest wręcz uosobieniem sprytu i przemyślności, które często okazują się bronią skuteczniejszą niż potęga wojskowa.
- Cechy charakteru: spryt i pomysłowość, rozważa, sprawiedliwość, podejrzliwość, ostrożność – Odys waży swoje decyzje, nie działa pochopnie. Cechą Odysa jest też zaradność – potrafi zbudować tratwę, jest świetnym żeglarzem, ma refleks i darem wymowy potrafi oczarować kobiety i przekonać rozmówców. Nie jest wierny – ta cecha została przypisana jego żonie. Jest ciekaw świata – świadomie decyduje się na to, by słuchać niebezpiecznego śpiewu syren, chce tego doświadczyć, chce zejść do krainy śmierci. Kocha swoją ojczyznę – wszystkie wysiłki kieruje, by móc powrócić do Itaki. I chyba najważniejsza z cech – Odyseusz umie znaleźć się w każdej sytuacji – potrafi dostosować się do warunków i działać na swoją korzyść.
- Typ postaci – wódz, kapitan statku. Antyczny rycerz, który z równym powodzeniem używa rozumu, jak miecza. Odyseusz jest pierwowzorem bohaterów mocnych, energicznych, zaradnych – działających konkretnie – nie romantycznych idealistów. On wie, czego chce i dąży do swojego celu, jest skuteczny w działaniu. Jest też pierwszym homo viatorem – czyli bohaterem wędrującym.
- **Powrót Odyseusza do domu** – dziesięcioletnia wędrówka, pełna przygód i niezwykłości, jest nie tylko barwną opowieścią, ale i swoistą metaforą życia ludzkiego i wielkich prawd o naturze człowieka. Najważniejsze cechy Odyseusza to chytryść i odwaga, często walczy on podstępem, jest najsłynniejszym z wodzów wojny trojańskiej. Sławny pomysł Odyseusza to fortel z koniem trojańskim i sposób, w jaki pokonał groźnego cyklopa, pozabawiając go jedyne oka. Jako jedyny śmiertelnik odbył wędrówkę po Hadesie. Także jako jedyny przetrwał śpiew syren, siedem lat przeżył u nimfy Kalipso, zanim dotarł do domu, do czekającej wiernie Penelopy.

MOTYW WĘDRÓWKI

- Podróż, poznawanie nowych lądów – to wspinały temat wiodący testu egzaminacyjnego. Aby czuć się w nim jak wytrawny podróżnik, zapamiętaj, że podróż w kulturze europejskiej ma właściwie trzy podstawowe znaczenia:
- **jest osią fabularną utworów** – pozwala na spiętrzenie przygód bohaterów i prezentację ciekawych przestrzeni – realnych i fantastycznych,
 - **służy celom dydaktycznym** – wysłany w podróż młodzieniec powraca z reguły dojrzały, wzbogacony o życiową mądrość,
 - **ma ważne znaczenie przenośne** – obrazuje życie ludzkie, często porównywane do wędrówki prowadzącej nieuchronnie do kresu.

BOHATER – ODYSEUSZ

- Odyseusz jest uosobieniem sprytu i przemyślności, które często okazują się bronią skuteczniejszą niż potęga wojskowa. Reprezentuje bunt człowieka przeciw bogom, wiarę we własną moc. Jest symbolem podróżnika, bohatera poznającego tajemnice świata.
- Odyseusz jest reprezentantem nas wszystkich – ludzi stawianych w trudnych sytuacjach życiowych, często bezradnych wobec tajemnic istnienia, podejmujących nieustające zmagania z losem. Walczy o godność ludzką nawet wbrew bogom.

ZNANI LITERACCY PODRÓŻNICY

- ➔ **• Robinson Crusoe** – pióra Daniela Defoe – najsłynniejszy rozbitek, który poradził sobie na bezludnej wyspie.
- ➔ **• Staś i Nell** w powieści Sienkiewicza wędrują przez pustynię i puszcze.
- ➔ **• Mały Książę** z powieści Saint-Exupéry’ego – podróżował po planetach zanim dotarł na Ziemię.
- ➔ **• Dawid Copperfield** – w powieści Dickens’a – z Londynu do Dover wyruszył w poszukiwaniu ciotki... i domu.
- ➔ **• Holden** z *Buszującego w zbożu* Salinger’a – współczesny uciekinier zwiedzający Nowy Jork, który czasem bardziej przypomina busz.

WARTOŚCI „ODYSEI”

• Drugi epos Homera stał się jeszcze bardziej popularny od *Iliady* ze względu na barwną fabułę pełną przygód i motywów baśniowych, fantastycznych, mrozących krew w żyłach i lirycznych. W *Odysei* dużo się dzieje – trudno się nudzić, śledząc losy Odysa i jego drużyny.

• Przygody Odyseusza sprawiają, że odbiorca znajduje się w świecie baśni, mitu, fantazji – nie zauważa, że podróżuje po bardzo realnych przestrzeniach, takich jak wybory moralne, granice ludzkiej walki z przeznaczeniem, pytania – na ile człowiek sam może pokierować swoją podróżą.

• Akcja obfituje w zdarzenia fantastyczne – zgodne z wyobrażeniem mitologii – występują tu nimfy, cyklop, syreny, potwory morskie. *Odyseja* jest niezwykle barwna i staje się praprzodkiem powieści przygodowej, a także nurtu fantastyki.

• *Odyseja* jest pierwszym utworem opartym na motywie podróży – daje początek bardzo popularnemu łańcuchowi dzieł spod znaku wędrówki, drogi, tułaczki.

• *Odyseja* wyraża odwieczną ludzką tęsknotę za penetracją nieznanych przestrzeni, odkrywaniem nowych lądów. Opowieść o przypadkach Odysa jest świadectwem niezwykle wyobraźni rysującej baśniowe domysły na temat istot zamieszkujących nieznane tereny. Zresztą – osoba i przygody Odyseusza wiążą w całość wiele opowieści i legend z różnych źródeł, z różnych kultur. Istotą *Odysei* jest ludzkie marzenie, które popchnęło późniejszych żeglarzy do odkryć geograficznych, to samo, które nie daje spokoju współczesnym, gdy myślą o tajemnicach kosmosu – tak samo zapełniają kosmiczne sfery istotami ze swojej wyobraźni. Jest tu więc tęsknota za poznaniem – ale i lęk przed nieznanym.

• Epos rejestruje prawdy o ludzkiej naturze. Podobnie jak niejedna baśń, która piętrzy trudności i zakazy w drodze do upragnionego celu. Oto człowiek jest dzielny, potrafi być chytry i podstępny, potrafi okiełznać naturę, nawet dać radę bogom. Odwaga. Ciekawość ponad wszystko. Pragnienie nieśmiertelności. Pożądanie. Chciwość. Egoizm. Hołd złożony silnej woli. Oto wiele prawd zapisanych w *Odysei* przez mędrca Homera.

• Epos kreuje bardzo ważny typ postaci – człowieka silnego, zmagającego się z przeciwnościami losu – Odys potrafi przechrzyć bogów – w tym tkwi humanistyczna pochwała człowieczeństwa. Stwarzając Odysa, Homer dał ludzkości nadzieję, że można wygrać nawet z najsilniejszym przeciwnikiem. Po raz pierwszy tak ważna jest tęsknota za domem – Itaka stała się jego symboliczną nazwą.

• *Odyseja* staje się metaforą – wędrówka od tej pory będzie odczytywana jako przenośnia ludzkiego życia – dotarcie do portu jako dotarcie do kresu drogi – czyli do śmierci.

• Wierna Penelopa, która dzielnie czekała na męża 20 lat, stanie się po wsze czasy wzorem wiernej żony.

TREŚCI ZWIĄZANE Z EPOSAMI, POTRZEBNE DO EGZAMINU

JAKIE ROLE PRZYNIOSŁO ODYSOWI ŻYCIE?

- Oto role, które kazał zagrać mu los:
- ojcieca rodziny, którą trzeba pozostawić,
 - rycerza wobec wojny, w której trzeba wziąć udział – Odyszeusz jako wódz wykazał się doświadczeniem, mądrością, odwagą, umiejętnościami dyplomatycznymi...
 - człowieka wobec fatum (mimo wielu niepowodzeń Odyszeusz nie poddaje się, wciąż pokonuje nowe trudności – zemścić się na nim chcą bogowie w odwecie za pokonanie Troi, potem pomścić swoją krzywdę chce też cyklop Polifem, którego oślepił, przeciwko Odysowi występuje ojciec Polifema – Posejdon.
 - podróżnika (homo viator), zdobywcy świata,
 - człowieka, który stracił wszystko – przyjaciół, majątek – Odyszeusz wraca do Itaki samotny – na obcym okręcie i bez zdobytych w Troi łupów.
 - człowieka–każdego; jego zmagania z przeciwnościami losu i przygody podczas wędrówki pełnej niebezpieczeństw to zmaganie się z tym, co przynosi życie.

WAŻNY TYP BOHATERA ANTYCZNEGO

- **Rycerz antyczny** to wojownik odważny, mistrz w walce, dumny, honorowy, nie zna lęku przed śmiercią, jest mściwy. Walczy uczciwie, ważna jest dla niego przyjaźń i miłość, stać go na gest pojednania z wrogiem. Stał się wzorem dla rycerza średniowiecznego – choć ten różni się nieco od starożytnego przodka.
- Rycerz chrześcijański walczy o wiarę i w imię Boga – starożytny częściej dla łupów – bogom składa ofiary, sprzyja ją mu oni lub nie.
- Uwaga!** Stosunek do religii i wiary jest podstawową różnicą między rycerzami.

POWTÓRZ

Termin – polis – miasto–państwo. Starożytna Grecja była zbiorem miast–państw, które posiadały odrębną władzę, własny ustrój i urzędników. Greków z wszystkich polis łączyła jedna wiara i jeden język i światopogląd.

PRZED EGZAMINEM KOJARZ TE MIASTA!

- **Troja** – to miasto na siedmiu wzgórzach, rozsławione przez mit o wojnie trojańskiej i *Iliadę*. Król Troi to Priam, jego syn Parys porwał Helenę, jego drugi syn Hektor – to wzór rycerza antycznego, zabił Patroklosa, zginął w pojedynku z Achillesem. W wyniku wojny trojańskiej została pokonana za sprawą konia trojańskiego, wymyślonego przez podstępного Odyszeusza.
- **Sparta** – przeszła do historii jako symbol surowego wychowania i umiławania sztuki wojennej. Niestety, wiąże się to z mało humanitarnymi poglądami – w społeczeństwie Sparty nie było miejsca dla jednostek słabych, starych, chorych. Bardziej ceniono chłopców niż dziewczynki i od małości wychowano ich na twardych żołnierzach. W szkołach ćwiczenia ciała stawiano wyżej niż nauki intelektualne. Sparta szczyci się poetą Tyrteuszem – ale nawet on zyskał sławę jako poeta–żołnierz dodający wojownikom ducha, nawołujący do walki.
- **Ateny** – kolebka demokracji. Miasto Sokratesa, Sofoklesa, a nade wszystko Peryklesa – wzoru władcy demokratycznego, opiekuna artystów, mecenasa kultury i sztuki.

ACHILLES

- Achilles jest piękny i harmonijnie zbudowany (gdy ukrył się pośród panien, dopiero podstępem zdemaskował go Odyszeusz).
- Jest wojownikiem odważnym, dumnym, mistrzem walki – zwycięża Hektora w pojedynku.
- Jest zapalczywy i gniewny, mściwy – porzuca wojska sojusznice z powodu branki.
- Jest wiernym przyjacielem – nie może przeboleć śmierci Patroklosa.
- Jest człowiekiem skłonnym do wybaczenia – odda Priamowi ciało Hektora ze względu na pamięć swego ojca.

ODYSZEUSZ

- Najsprytniejszy z wodzów wojsk walczących przeciwko Troi.
- Autor pomysłu z koniem trojańskim.
- **Homo viator** – bohater wędrujący.
- Patron zdobywców, odkrywców, podróżników i badaczy świata.
- Broni godności ludzkiej, pokazując, że dzięki intelektowi i rozumowi można zwyciężyć najpotężniejsze siły.
- Bohater, który własną zaradnością potrafi pokonać potwory, zagrożenia realne, własne słabości.
- Bohater, który zszedł do podziemi i spotkał tam umarłych. Szczęśliwy mąż najwierniejszej żony świata – Penelopy.

HEKTOR

- Syn króla Troi Priama.
- Odważny, idzie do walki, choć wie, że zginie.
- Szlachetny, odpowiedzialny, uważa, że rolą mężczyzny jest obrona kraju.
- W czasie pojedynku z Achillesem wykazuje się honorem.
- Przy pożegnaniu z Andromachą poznajemy go jako kochającego męża i ojca.
- Jest postacią tragiczną, patronem wszystkich walczących bohaterów, którzy musieli opuścić dom i ukochaną, by zginąć w boju.

WZÓR RYCERZA W PÓŹNIEJSZYCH EPOKACH

• RYCERZ ANTYCZNY

Oto wzór rycerza antycznego: odwaga, honor, wierność w przyjaźni, uczciwość w walce.

- Najlepszym wzorem jest **Hektor** – to postać heroiczna, idzie walczyć, choć wie, że zginie. Jest szlachetny i wierny. Kocha żonę i syna – jest rycerzem – człowiekiem – nie posągiem.
- **Achilles** nie do końca jest ideałem: mściwy, porywczy, okrutny, chce znieważyć zwłoki Hektora. Dopiero po rozmowie z Priamem – ojcem Hektora – zwycięża w jego duszy humanizm. Czy gra fair play? W sytuacji gdy nie można go zabić – poza feralną piętą – mamy wątpliwości.
- **Odyszeusz** zaś to mistrz podstępu! Wcale nie jest śnieżnobiały – jego cel to wygrać. Potrafi skłamać, uciec, zdradzić. To swoista odmiana rycerza.

Rycerz tamtej epoki jest mężny, szlachetny, posiada niezwykle (czasem nadludzkie) umiejętności posługiwania się bronią, jest piękny, honorowy i wysokiego rodu. Walczy o łupy, uczestniczy w ucztach i romansach. W walce dopuszcza podstęp. Nie jest zupełnie samodzielny w decyzjach o swoim życiu: w jego sprawy mieszają się bogowie i wszechwładne w antyku Fatum.

• RYCERZ ŚREDNIOWIECZNY

Rycerz średniowieczny różni się od antycznego tym, że walczy w imię wiary i swojego króla. Starożytni nie ukrywali, że ich głównym celem były łupy. Z pewnością pobożność wysuwa się na plan pierwszy – i to żarliwa wiara w jednego Boga. Poza tym wiele ich łączy: honor, odwaga, męstwo, wierność, mistrzostwo w walce. Rycerz wieków średnich wierny jest damie swego serca i kocha ją miłością duchową – starożytni bynajmniej nie unikali zmysłowości. A może byli bardziej otwarci?

Przykład konkretny rycerza średniowiecznego to niezmiennie Roland, rycerz Karola Wielkiego.

• RYCERZ SIEDEMNASTOWIECZNY:

Sarmata, muszkietier, Don Kichot

- We Francji **muszkietier**, w Polsce **szlachcic–rycerz**. Przejmują cechy dawnego rycerstwa. Honor, wierność w przyjaźni i królowi, uwielbienie dla kobiety, odwaga i waleczność. Wzrasta w tym czasie siła patriotyzmu. W polskiej literaturze reprezentują ten typ bohaterowie *Trylogii* – Wołodyjowski, Skrzetuski, Kmicic. W kulturze francuskiej podobni są trzej muszkietierowie: Artos, Aramis, Portos.
- Uwaga** – to postacie z literatury XIX w., ale ich losy toczą się w XVII w.

• **Sarmata** to produkt czysto polski. Szlachcic konserwatysta, skłonny do kłótni, pijaństwa i lenistwa bardziej niż do walki. Żarliwie religijny aż do nietolerancji. Te cechy rychło skrytykują potomkowie. Ale nie do końca – wyżej wymienieni bohaterowie *Trylogii* to też Sarmaci, tyle że w szlachetnej wersji.

• BOHATER ROMANTYZMU

Nowoczesna dziewiętnastowieczna wersja rycerza? W dużej mierze bohater romantyczny nosi cechy rycerskie. Walczy przeciw zaborcy w konspiracji lub w powstaniu. Cechuje go patriotyzm, honor, szaleńcza odwaga, wierność danemu słowu, miłość do kobiety. Ponieważ romantycy lubili średniowiecze – mamy bohaterów stricte średniowiecznych jak Konrad Wallenrod.

• INTELIGENT, POWSTANIEC, KONSPIRATOR

Wiek XX to czasy tak odległe od antyku i średniowiecza... mogło nie pozostać nic z rycerza. A jednak. Żołnierze obu wojen światowych, powstańcy Warszawy 1944, konspiracja walcząca z okupantem – to dwudziestowieczne realizacje rycerstwa. Co ciekawe – rycerski schemat z powodzeniem wykorzystwała kultura popularna, światowa w drugiej połowie XX w., tworząc... Supermana, Batmana, Nieśmiertelnych i podobnych do nich bohaterów.

Odpowiedz na pytania

WYMIENŃ NAJCIĘKAWSZE FORTELE ODYSEUSZA

- Pomysł z koniem trojańskim, dzięki któremu udało się Achajom pokonać Troję. Udali, iż odstępują od tego zamiaru, a w darze pod murami miasta zostawili olbrzymiego, drewnianego konia wypełnionego żołnierzami. Trojanie dali się oszukać, wciągnęli konia do miasta, co ściągnęło na nich klęskę.
- **Ucieczka z jaskini cyklopa Polifema**, którego spił winem, przedstawił się mu jako Nikt i oślepił, wbijając w jedyne oko potwora rozpalony pał. Przyczepiona do baranich podbrzuszy załoga Odyseusza wydostała się z trzodą Polifema na zewnątrz. Niestety, nie wszyscy, kilku bowiem potwór zdążył pożreć. A gdy cyklop poprosił swych strasznych braci o zemstę nad... Nikim – stwierdzili, że całkiem oszalał.
- **Przepłynął obok wysp syrenich** tak, by nie dać się zwabić ich mieszkankom, które przywoływały żeglarzy cudnym śpiewem, po czym ich zabiły. Odyseusz zatkał woskiem uszy swojej załogi, sam zaś przywiązał się do masztu, chciał bowiem ów śpiew usłyszeć, nakazał żeglarzom, by nie wypełniali żadnych jego rozkazów ani próśb o rozwiązanie. Tak się stało – nie uwolniono go, choć szalał i żądał wypuszczenia go z więzów. Usłyszał śpiew syren i ocalał.
- **Przepłynął między Scyllą a Charybdą**.
- W przebraniu zebraka (z pomocą Ateny) **pokonał zalotników** ubiegających się o rękę wiernej Penelopy oczekującej go w Itace.

CZYM JEST PORÓWNANIE HOMERYCKIE – PODAJ PRZYKŁAD

Jest to takie porównanie, w którym jeden z członów został rozbudowany w całą scenkę, oddzielny obrazek, Takie porównanie wymyślił właśnie Homer i sporo ich znajdziemy w Iliadzie. Oto najbardziej znany przykład – porównanie Achillesa do orla podczas pojedynku z Hektorem:

*I tak jak orzeł, ptak górski, najszybszy wśród uskrzydłonych,
spada i lekko dopędza z chmur gołębicę spłoszoną –
Ona wymyka się, pierzcha, lecz orzeł z wrzaskiem strasliwym
Z bliska uderza, w drapieżnej duszy zdobyczy spragniony –
Tak z zaciętością Achilles
pędził, a Hektor uciekał [...].*

Wypracowanie

Wędrowka i poznanie. Ukaz „Odyseję” Homera jako utwór poświęcony poszukiwaniu wiedzy o życiu.

Jak zacząć?

- Od przybliżenia sylwetki Odyseusza: Odyseusz to ojciec wszystkich podróżników i marynarzy. Najstarszy literacki obieżyświat znany nie tylko z *Odysei*, ale również z mitologii i *Iliady*.
- Od sparafrazowania cytatu: Podróże kształcą i... uczą życia (Tu nietrudno o przykłady – liczne przygody Odyseusza sprawiły, iż stał się on człowiekiem doświadczonym życiowo, a jednocześnie bardziej ostrożnym i odpornym na stresy).
- Od wskazania *Odysei* jako utworu zawierającego wiele wzorców ludzkich zachowań aktualnych również współcześnie:
 - postawa człowieka wobec rodziny, którą trzeba pozostawić z różnych przyczyn (wojna, ważny wyjazd, wyjazd w poszukiwaniu pracy, dłuższa delegacja służbowa),
 - postawa człowieka wobec wojny, w której trzeba wziąć udział (Odyseusz jako wódz wykazał się doświadczeniem, mądrością, odwagą, umiejętnościami dyplomatycznymi, przypisuje się mu pomysł podstępny z koniem trojańskim),
 - postawa człowieka wobec Fatum (mimo wielu niepowodzeń Odyseusz nie poddaje się, wciąż pokonuje nowe trudności, choć wie, że jego walka może zakończyć się niepowodzeniem – zemścić na nim chcą się bogowie w odwecie za pokonanie Troi, potem pomścić swoją krzywdę chce też cyklop Polifem, którego Odyseusz oślepił, przeciwko Odysowi występuje ojciec Polifema – Posejdon – jak walczyć na morzu z bogiem mórz?),
 - postawa człowieka podróżnika wobec świata (czy jest on przyjaźnie nastawionym turystą szanującym prawa mieszkańców, których jest gościem, czy dewastatorem kultury innych narodów?),
 - postawa człowieka pozbawionego wszystkiego: domu, przyjaciół, majątku, który po latach powraca do ojczyzny (Odyseusz wraca do Itaki samotny – na obcym okręcie i bez zdobytych w Troi łupów).

„ILIADA” I „ODYSEJA” – TEST

PRACA Z TEKSTEM ŹRÓDŁOWYM

Przeczytaj fragment *Iliady* i odpowiedz na pytania związane z tekstem.

Homer

Tarcza Achillesa

*Tarczę nasampierw kuł, potężną i wielką, misternie
zdobiąc ją całą i w krąg opasując obręczą potrójną,
co migotliwy blask siała; i ramię srebrny przytwierdził.
Z pięciu zaś płyt składała się tarcza, a na niej Hefajstos
wyrył wiele kunstownych rzeźb umiejętną swą sztuką.
Najpierw ziemię wyrzeźbił, a potem niebios a morze,
słońce niezmordowane i księżyc w pełni, a wreszcie
gwiazdozbiory wszelakie, co wieńczą nieba sklepienie,*

[...]
*dalej dwa grody ludzi, mających dar mowy człowieczej,
pięknie przedstawił. W jednym z nich były biesiady i gody.
Oblubienice wiedziono z ich komnat przez miasta ulice
pośród zagwi płonących, wśród grzmiących pieśni wesel-
nych;
młodzi tancerze płąsali przy dźwiękach fletów i lutni,
a przed bramami niewiasty na dziwy te chciały patrzyły.
Tymczasem na placu wiecowym zgromadził się tłum. Dwaj
mężowie
spór toczyli o okup za krew zabitego człowieka.
Jeden z nich się zaklinał i ciżbie zebranych przedkładał,
że zapłacił już wszystko, a drugi, że nic nie otrzymał.
Obaj chcieli, by sprawę rozstrzygnąć wyrokiem rozjemcy.*

[...]
*Drugi zaś gród oblegały dwa wojska w zbrojach
błyszczących.
Wśród napastników wahano się: gród – li obrócić w perzynę,
czy też podzielić na dwoje bogactwa i mienie wszelakie,
w mieście kryjące się wdzięcznym – i dóbr tych zagarnąć
połowę.
Inny wszelako obrońców był plan: gotowali zasadzkę.
Na straży murów zostały małżonki, dzieci i starcy,
męża zaś szli; na ich czele Atene kroczyła i Ares,
złoci oboje i w szatach złocistych, zbroją okryci,
piękni byli i wielcy, prawdziwie jako bogowie,
górujący nad ludźmi, bo tych wyrył mniejszych Hefajstos.*

[...]
*Dalej kunstownie wyrzeźbił przesławny Kulawiec pastwisko
w pięknej dolinie, a tam białorune pały się owce
pośród zagród dla trzody i dachem krytych szalasów.*

*Potem posadzkę taneczną przesławną wyrył Kulawiec
na kształt tej, którą ongi w rozległym Dedal Knososie
dla Ariadny sporządził o lokach pięknie tréfonych.
Tam to młodzieńcy i panny, co wiana wnieść miały bogate
za ręce się wzajem trzymając w przegubach, płąsały ze sobą.
Szaty dziew były z lnu cienkiego, na głowach diademy,*

*chłopcy zaś z pięknej tkaniny chitony mieli o lekkim
połysku oliwy, a złote mieczyki u srebrnych pendentów.
W płąsach polotnych więc biegli, a nogi zgrabne ich niosły
[...]
W końcu wzdłuż skrajnej obręczy wykutej tego pawęży
rzekę Okean potężną Hefajstos bóg wyobraził.*

*Skoro zaś tarcza, mocarna i wielka, już była gotowa,
pancerz sporządził błyszczący, co jaśniej lśnił od płomienia,
dalej ciężki szłom, przystający ściśle do skroni,
piękny, kunstowny i z kitą złocistą na samym wierzchołku,
wreszcie nagolennice z podatnej blachy cynowej.*
(przełożył I. Wieniewski)

A. Tarcza Achillesa składała się z pięciu kręgów. Napisz, co przedstawiały dwa pierwsze.

I KRĄG.....

II KRĄG.....

B. Streść opis drugiego kręgu tarczy.

C. Wypisz trzy obyczaje starożytnych Greków, które możemy poznać dzięki powyższemu fragmentowi *Iliady*.

D. Wypisz imiona bogów greckich przywołane we fragmencie i podaj zakres ich panowania.

E. Do którego mitu nawiązuje Homer w wytłuszczonym fragmencie tekstu?

F. Zredaguj przypisy do podkreślonych w tekście pojęć.

G. Odwołując się do powyższego fragmentu, wymień i uzasadnij 4 wyznaczniki eposu jako gatunku literackiego.

H. Wyjaśnij, kim byli bohaterowie *Iliady*.

- 1. Agamemnon –
- 2. Parys –
- 3. Patroklos –
- 4. Odyseusz –

- a) ten, który porwał Helenę, młodszy syn Priama, brat Hektora
- b) król Itaki, wymyślił podstęp z koniem trojańskim
- c) przyjaciel Achillesa, zginął w potyczce z Hektorem
- d) brat Menelaosa, dowódca Greków

I. Podaj imiona bohaterów *Iliady*

- 1. porwano mu żonę –
- 2. dowódca obrony Troi –
- 3. król Troi –
- 4. syn Tetydy, od niego zależało zwycięstwo Achajów –

- a) Hektor, b) Menelaos, c) Achilles, d) Priam

„ILIADA”

1. Wydarzenia opisane w *Iliadzie* mają swój początek w micie

- a) o Achillesie
- b) o Odyseuszu.
- c) o koniu trojańskim.
- d) o jabłku niezgody.

2. Które boginie walczyły o miano najpiękniejszej?

3. Jakie obietnice złożyły boginie Parysowi w zamian za otrzymanie złotego jabłka?

A. Hera

B. Hera

C. Afrodyta

4. Uzupełnij tabelę.

1. Bogowie pomagający Achajom	2. Bogowie pomagający Trojanom

- a) Atena, b) Posejdon, c) Afrodyta, d) Apollo

„ODYSEJA”

1. Zredaguj notkę encyklopedyczną poświęconą Odyseuszowi.

Odyseusz –

2. Uporządkuj chronologicznie wydarzenia z wędrówki Odyseusza.

- a) Spotkanie z syrenami.
- b) Pobyt na wyspie Heliosa.
- c) Zemsta Posejdona.
- d) U czarodziejki Kirke.
- e) Rejs tratwą.
- f) Zakończenie wojny trojańskiej.
- g) Niepomyślne wiatry Eola.
- h) Między Scyllą a Charybdą.
- i) W niewoli u nimfy Kalipso.
- j) Pobyt w kraju Lotofagów.
- k) Atak Lajstrygonów.
- l) Przepowiednia wróżbity Tejrezjasza.
- ł) Oślepienie cyklopa Polifema.
- m) Pomoc króla Alkinoosa – władcy Feaków.
- n) Pokonanie zalotników Penelopy.
- o) Żegluga po Morzu Sycylijskim w kierunku ziemi cyklopów.

Odp.

3. Do następujących punktów z planu ramowego dopisz przynajmniej po dwa podpunkty, uszczegóławiając wydarzenia.

A. Oślepienie cyklopa Polifema.

B. Spotkanie z syrenami.

C. Pokonanie zalotników Penelopy.

4. Jakie jest symboliczne znaczenie Itaki?

Itaka –

5. Podaj dwa frazeologizmy pochodzące z *Odysei*. Zastosuj je w zdaniach tak, by wyjaśnić ich znaczenie.

ODPOWIEDZI

PRACA Z TEKSTEM ŹRÓDŁOWYM

Odp. A

I KRAŁ – obraz ziemi i nieba.

II KRAŁ – dwa miasta (jedno w czasie pokoju, drugie w czasie wojny).

Odp. 5 B.

W jednym z miast panował pokój. Część mieszkańców bawiła się na uczcie weselnej. Pozostali zgromadzili się na placu wiecowym. Obserwowali dwóch mężczyzn toczących spór o okup. Drugie miasto było oblegane przez dwa wojska. Obrońcy grodu zostawili na straży żony, dzieci i starców, a sami, pod wodzą Ateny i Aresa, przygotowali zasadzkę.

Odp. C

- Grekom stale towarzyszą śpiew i muzyka (w czasie wesela, w czasie pracy),
- Grecy hodują owce,
- Grecy czynnie uczestniczą w życiu grodu (rozstrzyganie sporu o okup na rynku miasta w obecności mieszkańców),
- Grecy składają ofiary bogom (taneczny korowód).

Odp. 5 D

- Atena – bogini mądrości
- Ares – bóg wojny

Odp. E

- Do dwóch:
- Mit o Dedalu i Ikarze
- Mit o Tezeuszu

Odp. 5 F

- biesiady* – uczty, zabawy
- kunsztownych* – wykonanych po mistrzowsku, misternie zrobionych
- się zaklinał* – przysięgał, przyrzekał
- trefionych* – zwiniętych w loki

Odp. 5 G

- narrator opowiada dzieje bohaterów (narracja 3–o osobowa; narrator obiektywny opisuje wykonywanie tarczy przez Hefajstosa);
- rozbudowane opisy;
- ingerencja bogów w życie ludzi (pomoc Ateny i Aresa mieszkańcom obleganego grodu);
- podniosły styl (Czterech pasterzy ze złota kroczyło obok przy krowach)

Odp. 5 H

- 1. – d), 2. – a), 3. – c), 4. – b)

Odp. 5 I

- 1 – b), 2 – a), 3 – d), 4 – c)

„ILIADA”

Odp. 1

d)

Odp. 2

Hera, Atena, Afrodyta

3.

A. Hera – że uczyni go wielkim królem, któremu kłaniać się będą narody.

B. Atena – że uczyni go najmądrzejszym z ludzi.

C. Afrodyta – że odda mu za żonę najpiękniejszą kobietę na świecie.

Odp. 4. 1 – a), b), 2 – c), d)

„ODYSEJA”

Odp. 1

Odyseusz – król Itaki, mąż Penelopy, ojciec Telemacha, bohater wojny trojańskiej, po zakończeniu której przez 10 lat wracał do ojczyzny, wiernej żony i syna.

Odp. 2

- f), j), o), ł), c), g), k), d), l), a), h), b), i), e), m), n)

Odp. 3 A

- a) ukrycie się Odyseusza i jego 12 towarzyszy w pieczarze
- b) przedstawienie się króla Itaki jako Nikt
- c) zabicie kilku ludzi przez cyklopa
- d) upicie Polifema winem
- e) wydostanie się z pieczary pod brzuchami baranów

Odp. 3 B

- a) zalepienie uszu towarzyszy woskiem
- b) przywiązanie się do maszty grubymi powrozami
- c) słuchanie cudownego śpiewu
- d) próby przekonania towarzyszy do uwolnienia dowódcy

Odp. 3 C

- a) przemienienie Odyseusza w żebraka przez Atenę
- b) zdradzenie tajemnicy Telemachowi
- c) zamknięcie wszystkich wejść do palacu
- d) przepuszczenie strzały przez stojące w rzędzie topory

Odp. 4

Itaka – dom rodzinny, ojczyzna, kres życia.

Odp. 5

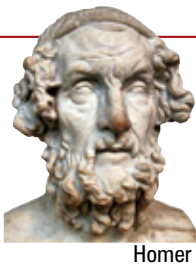
znaleźć się między Scyllą a Charybdą

Moi rodzice się rozwodzą, a ja muszę jutro zeznawać w sądzie, doprawdy znalazłam się między Scyllą a Charybdą.

wierna jak Penelopa

Mój chłopak wyjeżdża na studia do Paryża, ale będę czekała na niego wierna jak Penelopa.

Piszemy wypracowanie z lektury

Homer

BARDZO PRAWDOPODOBNE, ŻE TEMAT DŁUŻSZEJ PRACY PISEMNEJ BĘDZIE DOTYCZYŁ „ILIADY” ALBO „ODYSEI”. JEŚLI TAK – ZWRÓĆ UWAGĘ NA PRZYTOCZONY FRAGMENT TEKSTU, OPISZ GO: CZEGO LUB KOGO DOTYCZY, JAKĄ JEST SCENĄ I KIEDY SIĘ ROZGRYWA.

„ILIADA” NA EGZAMINIE

Czy dziełem, którego dotyczyć będzie temat wypracowania, może być *Iliada*? Jak najbardziej. Obszar odwołań – to z pewnością mitologia grecka i *Odyseja*. Jakie fragmenty przywołają autorzy testu? Tego nie wie nikt. Słynny jest pojedynek Hektora z Achillem, opis tarczy Achillesa, pożegnanie Hektora z Andromachą. Kuszący dla twórców testu może wydać się poniższy dialog – dwóch rycerzy, wrogów, których łączy... Właśnie co? Wyobraźmy sobie, że to będzie ten tekst.

WYPRACOWANIE EGZAMINACYJNE – PRZYKŁAD

Pamiętaj!

Schemat postępowania zawsze jest podobny:

- Dobrze przeczytać temat – odpowiedzieć sobie na pytanie: czego konkretnie wymaga.
- Spokojnie przeczytać przytoczony fragment lektury.
- Odpowiedzieć na pytania tematu w oparciu o tekst i lekturę.
- Przytoczyć odwołania – jeśli temat tego wymaga.
- Zadać o podniesienie poziomu pracy (czyli popisać się większą wiedzą).
- Sformułować efektowne zakończenie.

Uwaga

Wariant szerszy może poprosić o odwołanie się do innych dzieł antyku, albo znanej Ci literatury.

Pryjam zaś głosem błagalnym tak do Achilla powiedział: Wspomnij na ojca swojego, do bogów podobny Achillu. W moich on latach jest teraz i stoi na progu starości. [...] Ale i on gdy o tobie, że jeszcze żyjesz usłyszysz, Radość ma w sercu i potem każdego dnia się spodziewa Syna milego zobaczyć wracającego spod Troi. Mnie już pocieszyć nie zdoła nic, bo z mych synów walecznych W Troi rozległej zrodzonych – żaden mi już nie pozostał. [...] Jeden, co z wszystkich mi został, osłaniał miasto i Trojan – Ty go niedawno zabiłeś, Hektora, gdy swojej ojczyzny Bronił. Dla niego przybyłem dziś pod okręty Achajów, Aby wyzwolić go, okup przynosząc ci niezmierny. Bogów uszanuj Achillu, i miejże litość nade mną, Wspomnij o ojcu swym własnym. Jam jest godniejszy litości – Nikt ze śmiertelnych nie doznał tego, co ja dziś doznaję, Kiedy do ust swych podnoszę rękę zabójcy mych dzieci”. Rzekł tak – i ojca wspomnieniem w Achillu żalność obudził. Obu wspomnienia objęły. Ten – przypominał Hektora, Wrogów pogromcę – i płakał u nóg boskiego Achilla. Tamten o ojcu rozmyślał i utraconym Patroklu, Łzy wylewając. Ich głośnie szlochania dom napelniły. [...] Achilles [...] Powstał i starca Pryjama dźwignął za ręce z podłogi – Głowa go siwa i broda zbieleła do głębi wzruszyły. A więc się zwrócił do niego i rzekł te słowa skrzydlate: „Starcze nieszczęsny! Twe serce straszliwe ciosy przeżyło. Jakże ty miałeś odwagę przyjść pod okręty Achajów, Aby tu stać oko w oko z tym, co tak licznych i dzielnych Synów ci zabił. Zaprawdę żelazne jest w tobie serce.

Brankom Achilles rozkazał, aby obmyły Hektora I namaściły tajemnie, nim Pryjam zwłoki zobaczy. [...] Kiedy już ciało obmyte i wonnościami natarte W chiton odziały służebne i tkaninami okryły, Achill sam dźwignął je z ziemi, na maryl kładąc Hektora.

Uwaga

- Polecenie będzie odnosić się do przytoczonego fragmentu lektury.
- Pełna odpowiedź wymagać może znajomości całego dzieła, kontekstu kulturowego lub innych lektur obowiązkowych (Przykłady z Informatora odnoszą się do znajomości powieści Henryka Sienkiewicza czy całej *Zemsty* Aleksandra Fredry).
- Dzieło – jego kontekst czy biografia autora – będą dotyczyć jednej z pozycji na liście lektur obowiązkowych, oznaczonych gwiazdką w Podstawie programowej.
- Będzie to najpewniej rozprawka.

MOŻLIWY TEMAT:

Czy prawdziwy rycerz przebacza wrogowi? Na przykładzie przytoczonego fragmentu opisz emocje, jakie towarzyszą obu bohaterom i wyjaśnij jaką postawę ludzką pochwała Homer. Odwołaj się do portretów innych rycerzy z Iliady .

INSTRUKCJA pisania pracy

1. POCZĄTEK

Utwórz swoją **tezę**. Pomyśl, jak ją udowodnisz. Zanotuj to sobie w brudnopisie.

O co pyta temat?

Nie tyle o to, czy rycerz wybacz – bo wiemy z *Iliady*, że tak – ile o co z tym przebaczeniem chodzi. Czy jest to cecha godna pochwały według Homera? Emocje łatwo będzie prześledzić w tekście, innych rycerzy *Iliady* już trzeba przywołać z pamięci, a wniosek wymyślić samemu, ale też łatwo odczytać go z tekstu. To przecież piękna scena, której dwaj zażarci wrogowie odsuwają nienawiść i pragnienie zemsty, w obliczu śmierci potrafią zapomnieć urazy i uszanować wzajemnie swój ból.

JAK ZACZĄĆ?

Zapamiętaj dwa sposoby:

- **Masz w temacie pojęcie** – zdefiniuj je po swojemu, albo – jeśli pamiętasz – przytocz związaną z nim sentencję. To zawsze ładnie wygląda i dobrze nastraja sprawdzających.

PRZYKŁAD 1 – wstęp

Przebaczenie to piękna postawa, ale chyba niełatwa. Wyraźnie widać, że Homer pochwala ideę wybaczenia, ale łatwiej o tym czytać niż rzeczywiście wybaczać.

- **Nie masz innego pomysłu** – nawiąż do przytoczonej sceny: po prostu spisuj „jej dane” – kto, co, gdzie: co się dzieje we wskazanym fragmencie, gdzie jesteśmy, kto występuje. To daje gwarancję, że nie popełnisz błędu.

PRZYKŁAD 2 – wstęp

Przytoczony fragment Iliady ukazuje scenę niezwykłą. Jesteśmy świadkami chwili, kiedy rozstrzygnęły się losy pojedynku. Już wiadomo – Achilles pokonał Hektora, pomścił Patroklesa. I co się dzieje? Do obozu wroga przychodzi Priam – zbolący ojciec – prosić o wydanie zwłok syna. Stanie twarzą w twarz z wodzem wrogich wojsk i zabójcą syna...

2. ROZWINIĘCIE:

Zadaj sobie pytanie: o czym napisz?

Na przykład: Przedstawię obu bohaterów – i jak chce temat – emocje jakie im towarzyszą.

- **Portret Priama** – kim był, co się stało. Jego uczucia: rozpacz, upokorzenie, szacunek do Achillesa, miłość do syna. Do czego się odwołuje? Do synowskich uczuć Achillesa, do bogów, swojego upokorzenia, wielkiego okupu.
- **Portret Achillesa** – kim był, co się stało. Jego uczucia: podziw dla odwagi Priama, wspomnienie własnego ojca, wzruszenie, szacunek. Decyzja o pogrzebie Hektora – co więcej

by oszczędzić bólu Priamowi, nakazuje płaczkom obmyć i przystrojenie zwłok Hektora.

Co łączy obu rycerzy?

- Żaloba, wspomnienie bliskich, szacunek dla miłości ojcowskiej, szacunek dla siebie wzajemnie.
- Inni rycerze znani z *Iliady*: Hektor, Odyszeusz.
- Inni rycerze znani ci z literatury: Roland, Jurand ze Spychowa

Wnioski:

Rycerz walczy uczciwie, wygrywa z honorem, ale szanuje swojego wroga. Jego cechą jest też wielkoduszność i przebaczenie.

3. JAK ZAKOŃCZYĆ?

Wnioskiem podsumowującym. Wskazówki są w temacie. Najprościej: odpowiadasz na główne pytanie i piszesz, co pochwała Homer:

PRZYKŁAD 1

Tak – prawdziwy rycerz przebaczy wrogowi, uszanuje jego ból. Co więcej szacunek, jaki mu okaże stanie się jest w pewnym sensie szacunkiem do siebie samego. Wszyscy jesteśmy ludźmi, kochamy, cierpimy po stracie bliskich. Homer pochwala ideę przebaczenia i wielkoduszności – są to według niego cechy nie tylko rycerskie, ale świadczą o człowieczeństwie.

PRZYKŁAD 2

Trochę trudniej – ale jeśli znasz pojęcie humanizm, wykorzystaj to!

Obraz przebaczenia, jaki nakreślił w powyższej scenie Homer, to nie tylko przykład postawy rycerskiej i szacunku dla żaloby. To postawa humanizmu, zrozumienia bólu drugiego człowieka i wybaczenia mu, nawet gdy jest wrogiem.

Homer zawarł w swoich eposach myśl głęboko humanistyczną: człowiek powinien umieć przebaczyć człowiekowi, zrozumieć jego cierpienie i uszanować ból w obliczu śmierci. Po ległemu należy okazać część, jego rodzinie współczucie. Wobec śmierci staniemy wszyscy – zwycięzcy czy pokonani, dlatego pokora, wielkoduszność są postawami ponadczasowymi.

TRUDNOŚCI

Pojawiają się, gdy temat wymaga odwołania się do szerszej wiedzy. Wówczas przypomnij sobie filmy, książki i wiersze, jakie mogą się przydać, nawet jeśli nie czytałeś ich w całości, ale wiesz, że podejmują zagadnienie.

PRZYKŁADY:

Nawiąż do innych utworów antyku:

- W *Antygonie* Kreon nie chce przebaczyć Polinejkesowi, który najechał Teby, by walczyć o swoje prawo do tronu. Antygona reprezentuje odmienną postawę – szacunek dla zwłok brata, bez względu na to, czy był wrogiem miasta, czy nie. Dokonuje pochówku wbrew rozkazowi króla. Mimo faktu, że obie strony mają swoje racje – chór i bogowie przyjmują stronę Antygony. Widać w dramacie myśl starożytnych pochwalającą pogodzenie się i szacunek dla wroga w obliczu śmierci.

Nawiąż do innych tekstów kultury:

Innymi słowy, kto jeszcze przebaczył wrogowi?

- Jurand ze Spychowa – bohater *Krzyżaków* Henryka Sienkiewicza. Bardzo piękny przykład rycerskiego i chrześcijańskiego przebaczenia. Rzadko kto został tak skrzywdzony jak Jurand przez Krzyżaków. A jednak gdy w końcu może dokonać zemsty na swoim wrogu Zygfrydzie – puszcza go wolno. Jakby chciał powiedzieć, że pomnażanie zła i okrucieństwa nie ma sensu.

- Kmicic i Wołodyjowski w *Potopie* Henryka Sienkiewicza.

POTRZEBNE SFORMUŁOWANIA:

Na początek:

- Lubię pisać (rozmyślać) o bohaterach literackich/ rycerzach/ osobach dawnych czasów,*
- Literatura antyku jest właściwie obca nam współczesnej młodzieży. Mimo to podejmuje tematy, które są nam bliskie!*

Nawiązanie do tematu:

- Twierdzenie (pytanie) zawarte w temacie pracy...
 - przywołuje w mojej pamięci pewną scenę...
 - kojarzy mi się z bohaterem literackim...
 - rodzi pewne wątpliwości/ refleksje, skojarzenia...
- Temat poddaje w wątpliwość...
- Teza zawarta w temacie jest/ każe zastanowić się nad...

Miedzy myślami:

- Kolejny ciekawy przykład literacki (filmowy, teatralny,):
- Podobny przypadek porusza pisarz w ...
- Z odmiennym przykładem mamy do czynienia w ...
- Zupełnie inną postawę prezentuje...

O sobie:

- Kiedy zastanawiam się nad tym zagadnieniem...
- Dochodzę do wniosku, że ...
- Moja opinia jest następująca:

Przywołaj autorytet:

- Wspomniał o tym Kochanowski w *Trenach*...
- Przytoczę słowa myśliciela (poety, filozofa, artysty z innej epoki...
- Temat pojawia się w literaturze wielokrotnie. Na przykład Sienkiewicz pisze o tym następująco:

Na zakończenie:

- Powrócę do pytania postawionego w temacie.... Moja odpowiedź brzmi tak:...
- Na koniec refleksja:
- Zakończę swoje rozważania sentencją:

TEMAT

Mimo szacunku dla bogów starożytni jako twórcy humanizmu cenili człowieka. Dowodem – przygody Odyseusza. Czy zgadzasz się z takim twierdzeniem?

NOTATKA WSTĘPNA

Tak, zgodzimy się z takim twierdzeniem, bo dzieła Homera to źródło humanizmu, choć niemało tam zwycięstw bogów nad ludźmi, Fatum ma swoją moc, a i Odyseuszowi nie wszystko się udaje...

FORMA TAKIEJ PRACY – ROZPRAWKA

Teza:

Starożytni jako humaniści byli dumni ze swojego człowieczeństwa. Homer ujawnił to w opisie czynów Odyseusza. Bogowie wciąż stwarzają przeciwności losu, które musi pokonać wódz – żeglarz, ale w końcu Odys dopływa do rodzinnego portu.

Udowodnię to:

- sama podróż – Posejdon obrażony na Odysa będzie utrudniał mu żeglugę, która przeciągnie się 10 lat – ale w końcu Odys pokona boga – dopłyne do Itaki,

- przygoda z Polifemem, jednookim cyklopem, dowodzi, że człowiek może być słabszy, ale potrafi wygrać dzięki sprytowi,

- historia z syrenami pokazuje, że człowiek może pokonać własne słabości – a przy tym jego cechą jest chęć poznania, sprawdzenia nieznanych zjawisk,

- przeplnięcie między Scyllą a Charybdą dowodzi, że człowiek umie pokonać wielkie niebezpieczeństwo,

- kuszenie nimfy Kalipso – Odys odrzuca możliwość nieśmiertelności, woli ludzki los i powrót do domu. To prawdziwy akt dumy ze swojego człowieczeństwa.

Wniosek:

Odyseusz reprezentuje przeciętnego człowieka samotnego wobec bogów, fatum, niesprzyjających wiatrów. Nie może pokonać czasu ani śmierci, ale broni swej ludzkiej godności – wciąż dąży do celu i osiąga go, dociera do domu, rodziny i miłości. To wartości ważniejsze dla niego niż nieśmiertelność!

Praca z tekstem

(...) Jeszcze na tarczy wyrzeźbił wstawiony sztuką Kulawiec Łąkę w uroczej dolinie ze srebrzystymi owcami.
Stały szalasy tam, stajnie, zagrody dachem pokryte.
Na łące piękny korowód dał sławny sztuką Kulawiec,
Bardzo podobny do tego, który był w Knossos szerokiej
Kunsztem Dedala stworzony dla pięknowłosej Ariadny.
Chłopcy tam oraz dziewczęta bogato wyposażone
Wzajem za giętkie ramiona trzymając się wiedli tany.
W szatach przejrzystych tańczyły dziewczęta, a chłopcy w chitonach
Tkanych misternie i lśniących miękkim połyskiem oliwy.
W wieńce urocze dziewczęta były przybrane, a chłopcy
Mieli mieczyki złociste na srebrem kutych rzemieniach.
Korowód zwijać się zaczął płaskającymi stopami
Łatwo i lekko. Tak garncarz wypróbowuje swe koło,
czy mu swobodnie wiruje w sprawnych do pracy ramionach.
Homer – *Iliada* – opis tarczy Achillesa

Krótka wypowiedź pisemna

Napisz telegram od Odyseusza do jego żony Penelopy, informujący o zakończeniu wojny i rychłym powrocie.

Adresat:

Penelopa królowa Itaki
Itaka Pałac Królewski

Treść:

Wojna skończona. Troja pokonana. Wyruszam w drogę powrotną, będę się spieszył.
Odyseusz

PYTANIA:

1. Jakie elementy pejzażu opisanego przez Homera w pierwszych strofach stwarzają obraz idylliczny?

2. Jak nazywa Homer artystę rzeźbiącego Achillesowi tarczę i kto nim jest?

3. Wskaż wersy nadające opisowi dynamikę:

.....
.....

4. Jakie znaczenie dla współczesnych czytelników ma taki opis?

ODPOWIEDZI:

1. Idylla, sielanka – to sceny z życia wiejskiego, ukazujące je jako cudowną krainę szczęścia, bez trudu, bólu i łez. Tu tworzą sielankę: Łąka, na niej srebrzyste owce i korowód tańczących wieśniaków.

2. Nazywa go Kulawcem – a jest nim Hefajstos, słynny mitologiczny, kulawy kowal, mąż bogini Afrodyty

3. Korowód zwijać się zaczął płaskającymi stopami
Łatwo i lekko

4. Dzięki takim realistycznym opisom wiemy, jak się wówczas bawiono i czym zajmowano. Dla nas, ludzi żyjących tyle wieków później, ma to dodatkowe znaczenie – pozwala poznać bliżej realia życia w czasach Homera.

Odpowiedzi do testu WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE ze strony 41.

Odp. 1 1 – c), 2 – a), 3 – b)

Odp. 2 Dyrektor – c), e), h)
Rada pedagogiczna – b), d), i),
Rada szkoły – f), g), a)

Odp. 3

Prawa:

- sprawiedliwa, obiektywna, jawna, uzasadniona ocena,
- poszanowanie godności,
- swoboda wyrażania myśli, poglądów, rozwijanie zainteresowań

Obowiązki:

- udział w zajęciach lekcyjnych,
- systematyczne przygotowywanie się do zajęć,
- dbałość o zdrowie i bezpieczeństwo własne i innych

Odp. 4 a) – TAK, b) – TAK, c) – TAK, d) – NIE, e) – NIE

Odp. 5 Samorząd szkolny tworzą wszyscy uczniowie danej

szkoły.

Odp. 6 a), c), d), f)

Odp. 7 a) – F, b) – P, c) – F, d) – P, e) – F, f) – F

Odp. 8 a), c), e), f), g)

Odp. 9

- działał na rzecz praw dziecka i równouprawnienia dzieci,
- wprowadził samorządy wychowanków, które miały prawo sądzić swoich wychowawców,
- założył pierwsze pismo publikowane przez dzieci,
- założył i prowadził Dom Sierot.

Odp.10 d)

Odp. 11

- Ochotnicza Straż Pożarna,
- Koło Gospodyń Wiejskich,
- Związek Myśliwych „Zubr”.

Kilka rad na dobrą pracę pisemną

PRZEPIS NA DOBRĄ PRACĘ

- Najpierw przemyśl temat.
- Obmyśl formę pracy.
- Zbierz i spisz argumenty (przykłady literackie, osoby, wypowiedzi) dowodzące swojego zdania.
- Wymyśl niebanalny, mądry, przyciągający wstęp do pracy.
- Powołaj się na autorytety.
- Dodaj odpowiednie cytaty.
- Konsekwentnie trzymaj się własnej myśli i tematu.
- Podnoś poziom pracy przez „wysoki” ponad program.

PRZED WSZYSTKIM PLAN

To pierwszy krok do sukcesu. Niewielu ludzi potrafi napisać dobrą pracę bez żadnego planu, opierając się tylko na mgliście zarysowanym pomysśle i, o dziwo, ich prace sprawiają wrażenie spójnych i jasnych. Większości z nas pozostaje im tylko pozazdrościć i poświęcić trochę czasu na planowanie.

JAKA JEST RÓŻNICA MIĘDZY PLANOWANIEM A PLANEM?

- **Planowanie** jest pewnym procesem – to wszystkie myśli, jakie przychodzą Ci do głowy w związku z tematem, czynienie wstępnych założeń
 - rozprawka czy może opowiadanie?
 - skupić się na przykładach czy ogólnych omówieniach?
 - czy rycerz Roland będzie dobrym przykładem bohatera–idealisty?

- **Plan** zaś to efekt owego planowania, spisany na kartce czy w elektronicznym pliku szkic pracy.

Planowanie zaczyna się już w momencie wyboru formy i trwa przez dłuższy czas poświęcony na wybór lektur, szukanie odpowiednich cytatów, czytanie opracowań itd. Jego logicznym finałem powinno być powstanie planu pracy (bardzo ogólnego szkicu, który pozwoli Ci nie zbacać z torów), a w końcu bardziej szczegółowego konspektu.

NA CZYM POLEGA PLANOWANIE I JAKIE SĄ JEGO ETAPY?

- Przeanalizuj temat pracy. Nie wystarczy przeczytać go raz.
- Przeczytaj notatki, które będą Ci potrzebne do napisania pracy – szkolne i pozaszkolne.
- Określ główne punkty pracy – wypisz je na kartce i podkreśl (lub w jakiś inny sposób wyodrębnij graficznie) lub wprowadź je do komputera.
- Zastanów się nad kolejnością prezentacji materiałów.
- Zaczynaj przygotowywać plan – powinien zawierać przynajmniej kolejność głównych punktów.

1. ANALIZA TEMATU

Bardzo ważny etap. Analizując temat zwróć uwagę na każde słowo, a nawet na znaki interpunkcyjne! Największy błąd to niezrozumienie zagadnienia i praca „nie na temat”.

- Gdy masz do czynienia np. z tematem *Walka o wolność w polskiej literaturze współczesnej* – masz pisać o literaturze **polskiej**.
- Inny temat *Motywy mitologiczne i biblijne w wybranych epokach* – pozornie banalny – także może okazać się zdradliwy dla tych, którzy czytają nieuważnie. Myślisz: o, coś o antyku – na ten temat wiem przecież sporo. Beztrosko wymieniasz wszystkie nawiązania antyczne, które przyjdą Ci do głowy. Jest ich mnóstwo. Nie zauważyłeś jednak, że chodzi nie o cały antyk, a o mitologię a także, że powinieneś poświęcić trochę miejsca również nawiązaniom biblijnym.
- W temacie zawarte jest polecenie, byś ocenił postawę bohatera – np. latarnika Skawińskiego. Lekceważysz to polecenie lub poświęcasz ocenie dwa zdania ostatniego akapitu. **To błąd!**

Pamiętaj, że żaden temat nie zawiera formuły:

- „wszystko o...”,
- „Twoje wiadomości na temat...”.

- Jeśli temat zawiera **cytat**, to **nie możesz** (nie wolno Ci!) pominąć go w swoich rozważaniach. Zauważ, jak ważną jest on częścią tematu i odpowiedz na pytania:
- Jak rozumiesz ten cytat (krótko go wyjaśnij), czy wydaje Ci się warty zapamiętania?
- Czy przychodzą Ci do głowy inne podobne (lub polemiczne) słowa?
- Jak widzisz ten cytat w kontekście całej twórczości autora?
- Czy Twoim zdaniem (a jeśli tak, to w jaki sposób) autor tych słów realizuje je w swojej twórczości? Dla jakich innych twórców mógłby być on mottem?
- Co sądzisz o cytacie?

2. DOBÓR MATERIAŁU

- Duża grupa tematów wypracowań stwarza możliwość wyboru spośród kilku lektur. Wyboru tego nie da się uniknąć – choćby ze względu na ograniczenia czasowe (jeśli wypracowanie piszesz w klasie, możesz poświęcić na nie więcej niż 2 godziny lekcyjne).
- Wybieraj lektury i bohaterów pod kątem ich przydatności do udowodnienia swojej tezy i siły przekonywania. Bądź bezlitosny – ci bohaterowie, którzy przydadzą się tylko trochę, nie znajdują się na Twojej liście.
- Gdy chcesz zdecydować się na danego bohatera literackiego czy dane dzieło, musisz wiedzieć, czemu one mają służyć i jaka będzie ich rola w pracy. Następnie spróbujmy odpowiedzieć na pytanie, który fragment jest Ci potrzebny.
- Postaw na jakość, a nie liczbę przykładów – nie może być ich zbyt dużo ze względu na czas oraz ze względu na to, że praca nie powinna przypominać wyliczanek z krótkim komentarzem.
- Unikaj przeglądu materiału literackiego od starożytności do współczesności – chyba że temat (rzadko) wyraźnie to sugeruje. Skup się na 2–3 (ewentualnie czterech) wybranych epokach.
- Im więcej dzieł spoza kanonu lektur poznałeś, tym większy będziesz miał wybór. Poza tym możesz mieć pewność, że Twoja praca będzie inna od prac Twoich kolegów – bardziej dojrzała i oryginalna.
- Z drugiej zaś strony – wybór spośród utworów omawianych na lekcjach jest bezpieczniejszy. Można to nadrobić oryginalną kompozycją czy jasnym, przejrzystym stylem.

3. KOMPOZYCJA

Sprawdza się kompozycja trójdzielna:

WSTĘP,
ROZWINIĘCIE
ZAKOŃCZENIE

- **WSTĘP** jest swego rodzaju wizytówką pracy – i tak jak ona powinien być elegancki i dobrze skomponowany. Prawie wszystko o pisaniu wstępów znajdziesz na kolejnych stronach.
- **ROZWINIĘCIE** – to zapisany tok Twojego rozumowania. Pamiętaj, by każdą nową myśl oddzielić od innych **akapitem**. Ułatwisz zadanie nie tylko czytającemu (praca będzie przejrzysta), ale i sobie – gdy chcesz przeczytać ją ponownie i dokonać ewentualnych poprawek. Zyskasz dodatkowe punkty.
- **ZAKOŃCZENIE** to duży problem dla sporej grupy uczniów. Nieubłagany czas (albo zmęczenie) sprawia, że zakończenie to nędzne dwie linijki pełne ogólników. Często kontrastuje z niezłym wstępem i wyczerpującym rozwinięciem. Mimo niewątpliwych zalet pracy pisane w pośpiechu i nieprzemyślane zakończenie pozostawia niedosyt u czytającego i wpływa na obniżenie oceny. Według kryteriów egzaminacyjnych, zakończenie powinno krótko zebrać i podsumować wnioski.

Pamiętaj o proporcjach tych trzech części – wstęp czy zakończenie nie powinny być dłuższe od rozwinięcia. Najbardziej elegancko byłoby, gdyby wstęp i zakończenie były mniej więcej tej samej długości. Rozwinięcie zawsze jest najdłuższe.

CZY PRACA MOŻE BYĆ ZA DŁUGA LUB ZA KRÓTKA?

Bardzo trudno odpowiedzieć na to pytanie. Jeśli uważasz, że Twoja praca jest za krótka:

- sprawdź, czy nie zapomniałeś o jakimś ważnym zagadnieniu lub nie potraktowałeś go zbyt ogólnikowo,
- upewnij się, czy ogólne uwagi typu „Jan Kochanowski nawiązywał do twórczości Horacego” nie wymagają przykładów i wyjaśnień jak nawiązywał: tytuł, cytaty itp.,
- upewnij się, czy nie powinieneś ułatwić czytelnikom zrozumienie toku Twojego wywodu przez podkreślenie związku między poszczególnymi zagadnieniami:

- *niezmiernie ważny jest także problem...,*
- *powrócę teraz do wątku...,*
- *tę tezę ilustrował cytat z...,*
- *kolejna rzecz, której nie można pominąć, to...*

JEŚLI CHCESZ SKRÓCIĆ „PRZEGADANĄ” PRACĘ

- Poszukaj informacji nieistotnych, niezwiązanych ściśle z tematem.
- Wyeliminuj wszelkie (niezamierzone) powtórzenia.
- Zastanów się, czy długiej listy przykładów nie można by zastąpić jednym, za to wyjątkowo celnym, wyrazistym i krótkim podsumowaniem.
- Skróć informacje ogólne, np. dotyczące tła historycznego, biografii autora itd.

CZŁOWIEK – LITERACKI PORTRET

- *Człowiek jest zdumiewający, ale arcydziełem nie jest* – zawyrokował Joseph Conrad, angielski pisarz, polskiego pochodzenia. Miał rację. Gdzież nam, zwykłym ludziom, do arcydzieł? Są wprawdzie jednostki wybitne, ale są też potwory, świadczące o jakimś kosmicznym błędzie! Zresztą różne zdarzają się opinie na ten temat:
- *W ludziach więcej rzeczy zasługuje na podziw niż na pogardę* – upiera się Albert Camus, inny wielki obrońca etyki w literaturze.
- *Ludzie są słabi, występni, nędzni i zbuntowani* – szydzi tropiciel zła, Fiodor Dostojewski.
- *Człowiek nosi w sobie większego od siebie* – woła za to optymista A. Saint-Exupéry.
- A zapewne najwięcej racji miał Feuerbach, gdy rzekł: *Człowiek jest tym, czym jest.*

WNIOSKI

Czego dowiedzieliśmy się o człowieku z literatury, do jakich doszliśmy wniosków, myśląc o naturze ludzkiej, co jest dla nas człowieczeństwem? Praca o człowieku to z reguły rozprawka, autorzy tematów będą zatem oceniać nie tylko znajomość lektur i biografii bohaterów, ale świat wartości, jakie uznajemy. Pamiętaj o tym, że nie da się wystawić jednoznacznej oceny całej ludzkości, a natura ludzka to bardzo skomplikowana konstrukcja. Czego w nim więcej? Nie zmierzono tego, nie zbadano, dlatego i Tobie doradzam ostrożność w formułowaniu ostrych wniosków.

Najlepszy cel takiej pracy – to udowodnić ludzką złożoność. Człowiek to zbrodniarz i bohater, wynalazca i złodziej, może się zmienić i potrafi zaskoczyć sam siebie.

CZŁOWIEK MOŻE SIĘ ZMIENIĆ!

Przemiana, przeistoczenie, przeobrażenie, a jeszcze ładniej: metamorfoza. To przytrafia się bardzo często bohaterom literackim.

Przykład literacki:

- **Jacek Soplica z *Pana Tadeusza*.**

W młodości porywczy hulaka, pyszałek, narwaniec. A potem? Roztropny patriota, skromny emisariusz i kochający ojciec. Przemiana do tego stopnia pozytywna, że bez mrugnienia okiem wybaczymy mu grzechy młodości, z zabójstwem włącznie.

- **Andrzej Kmicie z *Potopu* Sienkiewicza.**

Początek znajomości z czytelnikami i Oleńką miał nieszczerólny – pijaństwo i bijatyki, wymordowanie wsi, spalenie domostw, do tego jeszcze piętno zdrady. Człowiek – to marna istota – powiemy na przykładzie wczesnego Kmicica. Ale w finale widzimy bohatera, patriotę, odważnego do granic wyobraźni, skromnego, pokornego i zrehabilitowanego.

- **Marcin Borowicz z *Szyfowych prac* Stefana Żeromskiego**
- **Tytułowy bohater *Malego Księcia* Saint-Exupéry’ego.**

Oto dowód, że człowiek może się zmienić. A dzieje się to najczęściej w trakcie dojrzewania i zdobywania coraz to nowych doświadczeń życiowych.

CZŁOWIEK ZASKAKUJE SAM SIEBIE

Człowiek tak naprawdę nie zna siebie i swoich reakcji w trudnych chwilach próby. Wisława Szymborska napisała słowa:

tyle wiemy o sobie, ile nas sprawdzono.

Jeśli nie mieliśmy okazji wykazać się bohaterstwem lub tchórzostwem, lepiej nic światu nie obiecywać, ostrożnie potępiać tchórzę, a z czcią wielbić bohaterów.

Przykład literacki

Pewien młody oficer marynarki, pierwszy oficer na pokładzie statku *Patna* roił sobie marzenia o własnym bohaterstwie. Wyobrażał sobie, jak ratuje kobiety i dzieci, jak walczy z żywiołem morskim. Kiedy naprawdę doszło do katastrofy i *Patna* zaczęła tonąć – był pierwszym, który skoczył do łodzi ratunkowej, w jakimś niezrozumiałym odruchu ratowania własnego życia, instynktu ucieczki z rejonu zagrożenia. Myślał, że wszyscy pasażerowie utonęli i nie mógł sobie wybaczyć swego czynu. Nie wybaczył mu też sąd ani autor powieści, bowiem całe zdarzenie jest punktem wyjścia jednej z najważniejszych powieści Josepha Conrada *Lord Jim*.

CZŁOWIEK TO BRZMI DUMNIE!

Człowiek jest zdolny do poświęceń. Stać go na heroiczne czyny na rzecz całej ludzkości czy też innego człowieka, choćby jednego i zupełnie zwykłego.

Przykład

- **Maksymiliana Kolbego**, który w obozie koncentracyjnym oddał swoje życie za innego więźnia wyznaczonego na śmierć.
- **Janusza Korczaka** – wielki pedagog, opiekun dzieci i pisarz dziecięcych lektur. Poszedł na śmierć razem ze swoimi wychowankami, do końca dodawał im otuchy, nie chciał pozostawić dzieci w tej strasznej, ostatniej chwili. Zginął razem z nimi.

Oto postacie potwierdzające, iż człowiek to brzmi dumnie, że zdolny jest do wielkich czynów.

CZŁOWIEK JEST ZBRODNIARZEM

- Wywołuje wojny, skazuje na śmierć, zabija.
- Wszczyna rewolucje.
- Zazdrości, zabiera, niszczy.
- Jest chciwy, egoistyczny, żądny władzy (*Makbet* Wiliama Szekspira, *Balladyna* Juliusza Słowackiego).
- Ekstremalne warunki (wojna, obóz, strach) w jednych ludziach wywołują niepojęte pokłady siły i heroizmu, natomiast w innych nienawiść i podłe instynkty. To ludzie byli donosicielami, to ludzie wymyślili obozy i piece krematoryjne.

Szereg zbrodniarzy wojennych pokazuje literatura odnosząca się do czasów II wojny – też ich znacie, a czasem nawet ich motywację, ich głębokie przekonanie, że czynią dobrze, np. z *Niemców* Kruczkowskiego. Niestety czeka Ciebie w przyszłości wiele lektur, które będą obnażać zło tkwiące w człowieku, co chwila eksplodujące zdradą, przemocą, zbrodnią.

- Albert Camus nazwał je dżumą. Pisarze literatury łagrów i obozów pokażą, jak kwitnie w takich wytworach totalitaryzm.
- Umberto Eco w *Imieniu róży* zaprezentuje uosobienie zła – inkwizytora Bernarda Gui.

Bardzo to smutne i negatywne dla ludzkości, ale też są to prawdy o człowieku. *Zbyt wieleśmy widzieli zbrodni, byśmy się dobra wyrzec mogli* – napisze Czesław Miłosz, a w innym wierszu *Do polityka* zapyta:

Kto ty jesteś człowieku? Zbrodniarz czy bohater?

Przykład literacki

- **Stasia Bozowska** z *Silaczki*, doktor Judym z *Ludzi bezdomnych* Stefana Żeromskiego. To społecznicy, którzy poświęcili swoje życie, by pomagać innym. To również heroiczny gest, choć może nie tak tragiczny jak decyzje ojca Kolbego czy Korczaka.

I jeszcze inni szlachetni bohaterowie, broniący honoru ludzkości.

- Jurand, który wybacz swoje krzywdy (*Krzyżacy*),
- młodzież walcząca z okupantem podczas II wojny światowej (*Kamienie na szaniec*, *Ziele na kraterze*),

Wojna dostarczyła wielu ludziom możliwości obrony imienia człowieka. Ale przecież to ludzie ludziom zgotowali ten los, obok bohaterów jak złe cienie postępują złoczyńcy i zbrodniarze.

Przypomnijmy sobie przesłanie Tadeusza Różewicza:

*Kochani ludożercy
nie patrzcie wilkiem
na człowieka
(...)
Kochani ludożercy
nie zjadajmy się Dobrze
bo nie zmartwychwstaniemy
Naprawdę*

UATRAKCYJNIJ PRACĘ CYTATEM:

Człowiek jest miarą wszechrzeczy.
Protagoras

Człowiek ma w życiu dwa wyjścia: kształtować rzeczywistość lub poddać się jej.
Josif Brodski

Błądzić jest rzeczą ludzką.
Seneka Młodszy

Studiowanie literatury nie jest niczym innym jak studiowaniem ludzi.
George Sand

CZASOWNIK

ODMIANA CZASOWNIKA

ODPOWIADA NA PYTANIA

CO ROBI?

CO SIĘ Z NIM DZIEJE?

W JAKIM JEST STANIE?

FORMY CZASOWNIKA

OSOBOWE

czyli takie, w których możemy wskazać osobę – wykonawcę czynności (pisa^{li}śmy – my – 1 os. l.mn.).

NIEOSOBOWE

czyli takie, w których wskazanie wykonawcy czynności nie jest możliwe (namalowano, zamknięto).

KONIUGACJA

- Czasownik odmienia się przez:
- osoby np. czytam, czytasz, czyta, czytamy, czytają,
 - liczby np. pomagam, pomagają,
 - czasy np. malowałem, maluję, pomaluję
 - tryby np. piszę, pisałbym, pisz
 - strony np. gotuję, jest gotowany,
 - rodzaje np. pomagałam, pomagaleś, pomagało,
 - aspekty np. pomagałem, pomogłem

RODZAJ CZASOWNIKÓW

liczba pojedyncza	liczba mnoga
męski (tańczył)	męskoosobowy – zarezerwowany wyłącznie dla chłopców i mężczyzn np.: tańczyli, malowali chodzili
żeński (tańczyła)	niemęskoosobowy – dla wszystkich pozostałych:
nijaki (tańczyło)	kobiety – tańczyły, dzieci rysowały

- rodzaju czasownika nie określamy:
- w czasie teraźniejszym (pracuję),
 - w czasie przyszłym prostym (popracuję)
 - w trybie rozkazującym (pracuj).

- Przez rodzaje czasowniki odmieniają się tylko:
- w czasie przyszłym złożonym, (będę pracowała, będę pracował)
 - przeszłym trybu orzekającego (pracowałam, pracowałem),
 - w trybie przypuszczającym (pracowałabym, pracowałoby).

OSOBY

	liczba pojedyncza			liczba mnoga	
1 os.	ja	tańczę	1 os.	my	tańczymy
2 os.	ty	tańczysz	2 os.	wy	tańczycie
3 os.	on/ ona/ ono	tańczy	3 os.	oni/ one	tańczą

LICZBY

POJEDYNCZA → piszę – wskazuje na jednego wykonawcę

MNOGA → piszemy – wskazuje na kilku wykonawców

CZASOWNIK MOŻE WYSTĘPOWAĆ W:

3 czasach	Funkcja	Przykłady
teraźniejszym	Nazywa czynność trwającą w danej chwili.	gotuję, maluję
przeszłym	Nazywa czynność, która już się odbyła. Uwaga! Czasowniki w czasie przeszłym w 1. i 2. osobie l.mn. mają ruchomą częstą – <i>śmy</i> , – <i>ście</i> . Możemy powiedzieć:	gotowałam, malowałem – <i>my oglądali</i> śmy lub <i>myśmy oglądali</i> , – <i>wy czekali</i> ście lub <i>wyście czekali</i> .
przyszłym	Nazywa czynność, która dopiero nastąpi. Uwaga! Czas przyszły czasowników dzieli się na: • złożony – dla czasowników niedokonanych – patrz: aspekt czasownika • prosty – dla czasowników dokonanych – patrz: aspekt czasownika	będę malowała, namaluję będę gotowała, będę gotować ugotuję
3 trybach	Funkcja	Przykłady
orzekającym	Nazywa czynność dziejącą się – teraz, dawniej, w przyszłości Uwaga! Czas jest formą występującą tylko w trybie orzekającym .	śmieję się, maluję śmiałam się, malowałem będę się śmiała, namaluję
przypuszczającym	Nazywa czynność przypuszczalną, w każdej osobie zawiera częstą – <i>by</i> . Uwaga! W trybie przypuszczającym mamy do czynienia z ruchomą częstą – <i>by</i> .	śmiałabym się lub <i>by</i> m się śmiała cieszyłabym się lub <i>bym</i> się cieszyła, odwiedzilibyśmy lub <i>by</i> śmy odwiedzili.
rozkazującym	Nazywa prośbę lub czynność, którą ktoś ma wykonać na nasze żądanie. Uwaga! W trybie rozkazującym nie można utworzyć formy 1 os. l.poj.	śmiej się!
2 aspektach	Funkcja	Przykłady
dokonanym	Nazywa czynność zakończoną lub taką, która na pewno zostanie zakończona • Do czasowników dokonanych zaliczamy wszystkie czasowniki w czasie przyszłym prostym , czyli takie, które posiadają przedrostki (częstkę poprzedzającą temat) • Zaliczymy do nich także czasowniki z przedrostkami występujące w czasie przeszłym	napisałam, napiszę, posprzątałam, posprzątam <i>z</i> robię, <i>n</i> apiszę, <i>p</i> omaluję <i>p</i> omalowałem, <i>p</i> osprzątałem, <i>z</i> agrałem, <i>z</i> apakowałem
niedokonanym	Nazywa czynność, która trwa w danej chwili albo nie została i nie zostanie zakończona • Czasowniki w czasie teraźniejszym zaliczymy zawsze do niedokonanych, bo nie można zakończyć czynności, która trwa. • Do czasowników niedokonanych należą też wszystkie czasowniki występujące w czasie przyszłym złożonym • Oraz w czasie przeszłym (ale bez przedrostków).	piszę, liczę, rysuję, <i>w</i> chodzę pisałem; będę pisać, będę odpowiadać; robiłem, pisałem, malowałem.
3 stronach	Funkcja	Przykłady
czynnej	Wyraża czyjąś własną czynność lub stan Czasowniki, które występują tylko w stronie czynnej to czasowniki nieprzechodnie .	<i>chodzę, chwale, leżę</i> <i>stać, jechać, iść, przebywać,</i>
biernej	Wyraża czyjś stan spowodowany cudzą czynnością. Czasowniki, które mają stronę czynną i bierną nazywamy przechodnimi .	<i>zostałem pochwalony</i> <i>książka jest czytana</i> <i>chwalić – chwalony</i> <i>śpiewać – zaśpiewany</i>
zwrotnej	Nazywa czynność, która dotyczy wykonawcy. Znak rozpoznawczy: słowo "się".	<i>myję się, maluję się, czeszę się</i>

NIEOSOBOWE FORMY CZASOWNIKA TO:

- **bezokoliczniki**, o które pytamy: *co robić?*, kończą się na **–ć** lub **–c** (tańczyć, śpiewać, piec),
- **czasowniki zakończone na –no, –to** (zamknięto, zbudowano),
- **wyrazy modalne** (można, trzeba, warto, należy, szkoda), które nie odmieniają się przez osoby, liczby i rodzaje i nie mają formy bezokolicznika, ale odmieniają się przez czasy i tryby
- **imiesłowy przymiotnikowe** *piszący, śpiewająca, malowany, jedzony*
- **imiesłowy przysłówkowe** *pisząc, śpiewając, namalowawszy, zjadłszy*

IMIESŁOWY

CZYM WŁAŚCIWIE SĄ IMIESŁOWY?

Są odmianą czasownika. Dokładniej specjalną nieosobową formą czasownika. Kiedy mówimy *chcę* (ja *chcę*), wiadomo, która to osoba. Kiedy mówimy *chcesz* (ty), *chcecie* (wy) – też z osobą jest sprawa jasna. Ale kiedy coś robimy, ***chcąc*** – to tu nie ma określonej osoby. Podobnie *zrobiwszy*, *napisawszy*, *pytając* itd.

- Uwaga!**
- Imiesłowy nie są odrębnymi częściami mowy. Imiesłów = czasownik.
 - Imiesłowów nie tworzy się od czasowników ***woleć***, ***musieć***.
 - Imiesłowów przymiotnikowych czynnych nie tworzy się od czasowników dokonanych.
 - Imiesłowów przymiotnikowych biernych nie tworzy się od czasowników, które nie mają strony biernej, czyli od czasowników nieprzechodnich, np. *stać*, *jechać*, *iść*, *przebywać*, *spać*, *pachnieć*.

1. Są **czasownikami**, bo określają czynności.
2. Ale **nie odmieniają się przez osoby**.
3. Dzielą się na **przymiotnikowe i przysłówkowe**

– bo przypominają przymiotniki i przysłówki.
Jak przymiotniki: *gryzący*, *umyty* (**jaki?**).
Jak przysłówki: *gryząc*, *drapiąc*, *zrobiwszy* (**jak?**).

- **IMIESŁOWY PRZYMOTNIKOWE**
- zakończone na ***–ący*** są **czynne** (tak jak ktoś *piszący*, *skaczący*, *wrzeszczący* jest zdecydowanie czynny).
 - zakończone na ***–ny***, ***–ty*** są **biernie** (tak jak ktoś *myty*, *niesiony* jest zdecydowanie bierny).

- **IMIESŁOWY PRZYSŁÓWKOWE**
- zakończone na ***–ąc*** są **współczesne**, bo rzeczywiście: *rozmawiam*, *idąc* (równolegle, współcześnie).
 - zakończone na ***–wszy***, ***–wszy*** są **uprzednie**, bo faktycznie: *narozrabiawszy*, *uciekłem*. Najpierw, uprzednio narozrabiiał, potem uciekł i odwrotnie być nie może.

IMIESŁOWY	Funkcja		Przykłady
Imiesłowy przymiotnikowe	Imiesłowy przymiotnikowe – to takie formy czasowników, które określają cechy przedmiotów i osób związane z czynnościami: <i>pędzący</i> (motocykl), <i>ogolony</i> (mężczyzna). Pod względem znaczenia nawiązują do czasowników <i>pędzący</i> – pędzić, <i>ogolony</i> – ogolić, ale odmieniają się jak przymiotniki (przez przypadki, liczby i rodzaje). Zadaj mu pytanie – jaki, jaka, jakie? Imiesłowy przymiotnikowe dzielą się na czynne i biernie .	Imiesłowy przymiotnikowe czynne to takie, które określają: • osoby wykonujące pewną czynność <i>chłopiec odpowiadający</i> – czyli taki, który odpowiada, • oraz przedmioty wykonujące jakąś czynność lub będące w jakimś stanie <i>kwiat kwitnący</i> – czyli taki, który kwitnie Mają zakończenia –ący, –ąca, –ące .	<i>czytający, czytająca, czytające, sprzątający, sprzątająca, sprzątające</i>
		Imiesłowy przymiotnikowe biernie określają osobę lub przedmiot • podlegające czyjejś czynności <i>naprawiony samochód</i> – czyli taki, który ktoś naprawił, • lub będące w jakimś stanie <i>sprzątnięte mieszkanie</i> – czyli takie, które ktoś sprzątnął Mają zakończenia –ny –na –ne –ty –ta –te	<i>lakierowany, namalowana, zrobione, zaczęty, ukryty, umyte</i>
Imiesłowy przysłówkowe	Imiesłowy przysłówkowe to formy określające czynność lub stan, które towarzyszą innej czynności lub stanowi: <i>Leżąc, myśląc</i> – czyli i leżał, i myślał; <i>Odpowiedziawszy, usiadł</i> – czyli odpowiedział, a później usiadł. Pod względem znaczeniowym są podobne do czasowników, ale się nie odmieniają. Imiesłowy przysłówkowe dzielą się na współczesne i uprzednie . Zadaj mu pytanie: jak?	Imiesłowy przysłówkowe współczesne zakończone są na –ąc Imiesłowy przysłówkowe współczesne informują o jednoczesności akcji, np. <i>Przedszkolaki śpiewając, spacerują</i> . (jednocześnie śpiewają i spacerują) Imiesłowy przysłówkowe uprzednie informują, że czynność wyrażona imiesłowem poprzedza (czyli odbywa się uprzednio) w stosunku do czynności wyrażonej osobową formą czasownika. Imiesłowy przysłówkowe uprzednie tworzymy od czasowników dokonanych. <i>Wszedłszy na boisko, piłkarze powitali kibiców</i> . (najpierw piłkarze weszli na boisko, później powitali) Mają zakończenia –wszy, –wszy <i>(zjadłszy, doszedłszy, odrobiwszy, przeczytawszy)</i>	<i>mówiąc, grając, rozmawiając</i> <i>napisawszy, ukrywwszy, wróciwszy, napisawszy, usiadłszy</i>

FLEKSJA - TEST

Uwaga! W zadaniach zamkniętych może być więcej niż jedna poprawna odpowiedź.

- 1. Odmienne i samodzielne części mowy to:**
- A. czasowniki, liczebniki, spójniki, przyimki
 - B. przymiotniki, rzeczowniki, zaimki, wykrzykniki
 - C. zaimki, rzeczowniki, przymiotniki, liczebniki
 - D. przyimki, czasowniki, rzeczowniki, partykuły

- 2. Wstaw w odpowiednie miejsca tabeli:**
myśleć, *mówić*, *zagrać*, *przybyć*, *robić*, *nagrodzić*, *spakować*, *śłuchać*, *jeść*, *zacząć*

Czasowniki	
niedokonane	dokonane

- 3. Pogrupuj podane czasowniki na formy nieodmienne, odmieniające się przez osoby, odmieniające się przez przypadki.**
marzyć, *robiąc*, *powiedziawszy*, *zwiedzamy*, *wędrujący*, *jechać*, *zamurowano*, *wzbogacany*, *oprowadza*, *zakryty*

Czasowniki		
nieodmienne	odmieniające się przez osoby	odmieniające się przez przypadki

- 4. Pogrupowane w poleceniu 3 nieodmienne formy czasownika podziel na bezokoliczniki, czasowniki zakończone na *-no*, *-to*, imiesłowy przysłówkowe.**

Nieodmienne formy czasownika		
bezokoliczniki	czasowniki na <i>-no</i> , <i>-to</i>	imiesłowy przysłówkowe

- 5. Które z podanych wyrazów są imiesłowami?**
A. *pachnący* B. *zadbany* C. *miły* D. *przystojny*.
- 6. Uporządkuj imiesłowy:**
karący, *muśnięty*, *śluchając*, *zobaczywszy*, *wypiełgnowany*, *sprzątając*, *zjadłszy*, *chwaląca*

Imiesłowy przymiotnikowe		Imiesłowy przysłówkowe	
czynne	bierne	współczesne	uprzednie

7. Które z podanych zestawów wyrazów są rzeczownikami?
A. ósmy, blisko, kakao B. malowanie, trójka, skrzypce C. obraz, pół, staranny D. widok, rozmawianie, ćwierć

8. Wśród podanych zestawów wyrazów wskaż rzeczowniki, które są jednocześnie żywotne, osobowe, pospolite.
A. babcia, lekarz, student B. koza, sprzedawca, pilot C. król, jabłko, państwo D. mama, piekarz, chleb

9. Podkreśl rzeczowniki nieodmienne.
drzewo, kakao, widmo, drzwi, sanie, boa, kiwi, Toronto, Amerykanin, przyjaciel

10. Wstaw rzeczowniki w odpowiedniej formie.
A. Rozprawa nie odbyła się z powodu zwolnienia lekarskiego.....
(sędzia, D. l. p)
B. W moim mieście otwarto dwa nowe
(gimnazjum, B. l. mn)
C. Czytałam powieść fantastyczną, której główni bohaterowie przybyli na Ziemię.
(Marsjanin, M. l. mn.)
D. Rybak naprawiał sieć z porwanymi
(oko, N. l.mn.)
E. Przyszedł dziś do szkoły w ładnej
(podkoszulka, Ms. l.poj.)
F. Upłynęło wiele od naszego poznania się.
(rok, D. l. mn)

11. Podkreśl szereg, w którym poprawnie przestopniowano przymiotniki.
A. groźny, źlejszy, najźlejszy. B. zły, źlejszy, najźlejszy.
C. zły, gorszy, najgorszy. D. zły, bardziej zły, najbardziej zły.

12. Od podanych przymiotników utwórz formy stopnia wyższego i najwyższego.
A. szklany (wazon) ,
B. małe (dziecko) ,
C. kolorowa (wstażka) ,

13. Określ formy fleksyjne (przypadek, liczbę, rodzaj) przymiotnika występującego w zdaniu.
Dziewczynki są systematyczniejsze od chłopców.
..... "

ODPOWIEDZI

Odp. 1 C
Odp. 2
niedokonane: myśleć, mówić, robić, słuchać, jeść
dokonane: zagrać, przybyć, nagrodzić, spakować, zacząć
Odp. 3
nieodmienne: marzyć, robiąc, powiedziawszy, jechać
odmieniające się przez osoby: zwiędzamy, oprowadza
odmieniające się przez przypadki: wędrujący, wzbogaca-
ny, zakryty
Odp. 4
bezokoliczniki: marzyć, jechać
czasowniki na -no, -to: zamurowano
imiesłowy przysłówkowe: robiąc, powiedziawszy
Odp. 5 A. i B.

Odp. 6

Imiesłowy przymiotnikowe		Imiesłowy przysłówkowe	
czynne	bierne	współczesne	uprzednie
karący	muśnięty	słuchając	zobaczywszy
chwaląca	wypiełgnowany	sprzątając	zjadłszy

Odp. 7 B.
Odp. 8 A.
Odp. 9 kakao, boa, kiwi, Toronto
Odp. 10 A. sędziego B. gimnazja C. Marsjanie
D. okami E. podkoszulce F. lat
Odp. 11 C.
Odp. 12 A. nie stopniuje się (przymiotnik odrzeczownikowy)
B. małe, mniejsze, najmniejsze
C. kolorowa, bardziej kolorowa najbardziej kolorowa
Odp. 13 systematyczniejsze – M., l.mn., r. niemęskoosobowy.

Historia

USTRÓJ RZYMU

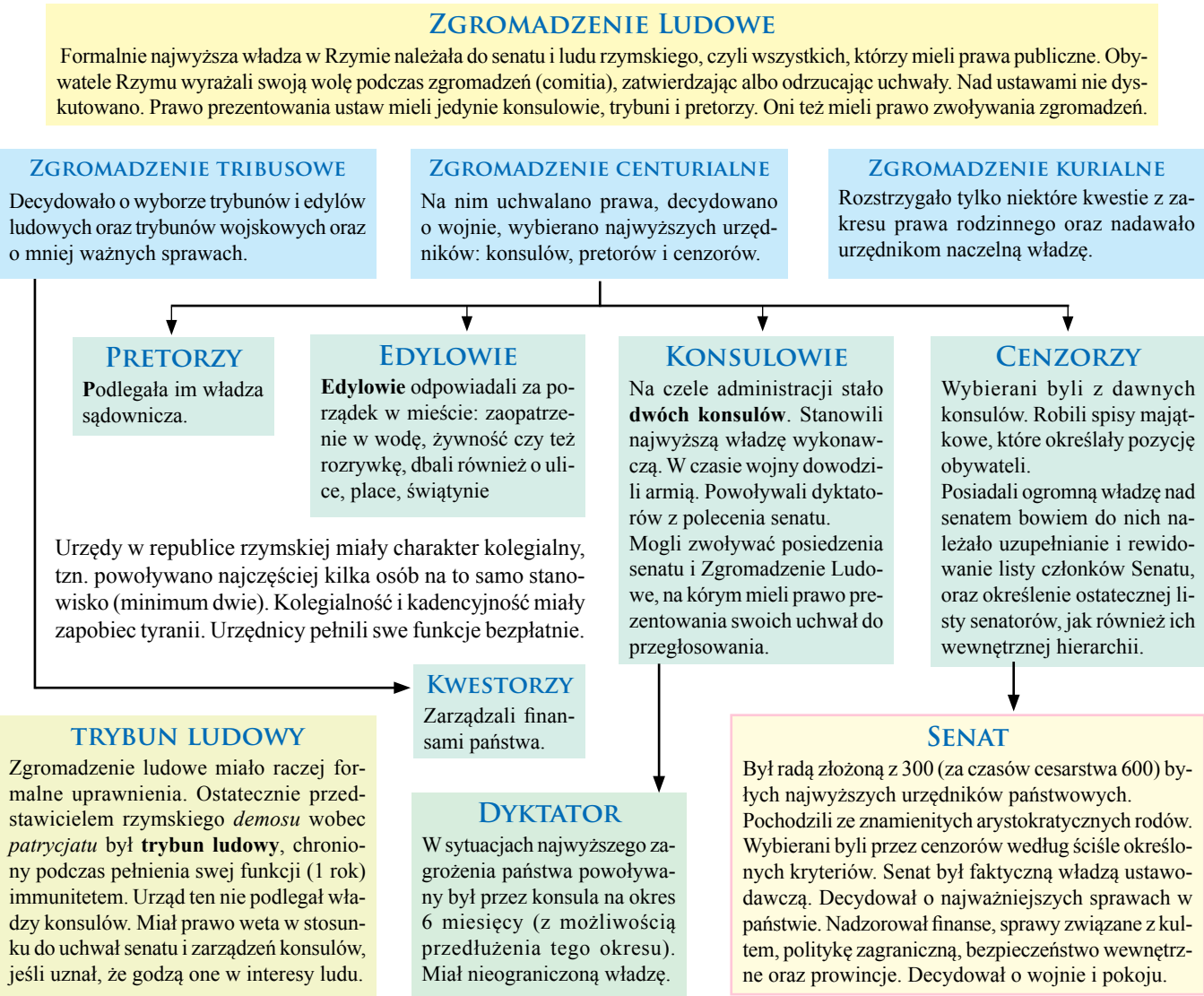
KRÓL

U zarania dziejów w Rzymie panowała mo-
narchia. Królowie posiadający wielką wła-
dzę wybierani byli drogą elekcji, spośród
członków arystokratycznych rodów.

SENAT

Król wybierał radę starszych zwaną **senatem**, w którym zasiadali patry-
cjusze – przedstawiciele najznamienitszych rodów. Był to organ dorad-
czy, wyrażający wolę arystokracji. Senatorowie spośród siebie wybierali
interrexa, który tymczasowo zastępował króla do czasu wyboru nowego.

REPUBLIKA Początki republiki datuje się na 509 r. p.n.e.

PRYNCPAT Początek – rządy Augusta 30 p.n.e.– 4 n.e.

Po zwycięstwie pod Akejum (31 r. p.n.e.) Oktawian na pamiątkę swe-
go poprzednika dodał do swego imienia imię **Cezara**, które odtąd
będzie oficjalnym tytułem władcy, czyli cesarza. Senat mianował go
wodzem armii, nadał mu przydomki „Augusta” (wspaniały), „impe-
ratora” oraz „princepsa” (pierwszego senatora), stąd wzięła się na-

zwa **pryncypatu**, ustroju , który miał panować w Rzymie przez oko-
ło trzy wieki. Formalnie Rzym nie przestał być republiką. Nadal ist-
niał senat oraz republikańskie urzędy a najwyższą władzę formalnie
sprawował senat i lud. Cesarz gromadził jednak w swoich rękach wie-
le urzędów republikańskich: konsula, trybuna, Dowodził armią, prze-
wodniczył senatowi, który z czasem stał się atrapą. Utrwalił się jed-
nocześnie zwyczaj oddawania czci kolejnym princepsom – cesarzom.

DOMINAT Początek – rządy Dioklecjana (284–305 n.e.)

Twórcą nowego ustroju był **Dioklecjan**. Przywrócił monarchię,
opierając władzę cesarską na wzorcach wschodnich despotcji. Wła-
dza stała się **absolutna**. Odtąd obowiązywał ceremonialny dworski
oraz kult cesarza, który uważany był za istotę półboską.
Cesarz skupiał w swym ręku ustawodawstwo, sądownictwo, ka-
płaństwo i wojskowość. Instytucje republikańskie zostały zniesio-

ne bądź ograniczone do minimum. Zarząd państwa miał charakter
centralistyczny. Dioklecjan dla usprawnienia administrowania rozle-
głym państwem zwiększył ilość prowincji do 100. Wprowadził nowe
jednostki administracyjne – **12 diecezji** z wikariuszami na czele oraz
4 prefektury, które miały charakter nadrzędny nad diecezjami (te
zaś nad prowincjami). Ukształtował się wówczas system 4 – stop-
niowy: prefektura, diecezja, prowincja, civitas. Chcąc usprawnić
system przekazywania władzy wprowadził tzw. **tetrarchię**.

HISTORIA – TEST

Starożytna Grecja

Sparta

- 1. Wymień elementy uzbrojenia wojownika spartańskiego.
 - 2. Zapoznaj się z tekstem źródłowym, a następnie przedstaw etapy życia młodego spartiaty.
- Zaproponuj tytuły, zapisz podpunkty.

Gdy rodziło się dziecko ojciec nie był w prawie chować go, brał je i zanosił na miejsce spotkań, gdzie zasiadali najstarsi spośród członków tej samej fyli. Oni to badali noworodka. Jeśli miał prawidłową budowę i był silny, nakazywali go żywić i przydzielali mu jeden z dziewięciu tysięcy działów ziemi. Jeśli niemowlę miało wadliwą budowę, odsyłali je na miejsce zwane Apothetai, będące urwiskiem w górach Tajgetu. Sądziło bowiem, że lepiej było dla niego samego i dla polis, aby nie żyło to, co od samego początku nie miało zdrowia i siły.[...]

Gdy chłopcy dochodzili do wieku siedmiu lat, Likurg zabierał ich od rodziców i dzielił na „stada”, każąc im żyć i jadać razem; przyzwyczajał ich w ten sposób do wspólnych zabaw i wspólnego uczenia się. Na czele każdego „stada” stawiał tego chłopca, który okazywał się najmądrzejszy i najbardziej zapalczywy w walce. Inni patrzyli się na niego, wykonywali jego rozkazy, poddawali się bez słowa protestu karom przez niego zarządzonym, tak iż wychowanie polegało na ćwiczeniu się w posłuszeństwie.[...]

Nauka była ograniczona do ścisłego minimum, poza tym całe ich wychowanie polegało na tym, aby dobrze nauczyć się słuchać, znosić zmęczenie i zwyciężać w walce. Właśnie dlatego, w miarę jak rośli, ćwiczenia, którym ich poddawano, stawały się coraz cięższe.

Strzyżono im włosy do skóry, przyzwyczajano chodzić boso i uczestniczyć w grach najczęściej nago. Gdy dochodzili do dwunastego roku życia przedstawiali nosić spodnią szatę i otrzymywali na cały rok tylko jeden płaszcz. Byli brudni, nie kąpali się i nie namaszczaali skóry oliwą, poza niektórymi dniami w roku, gdy pozwalano im na takie zbytki. Spali razem, grupami, na jakie byli podzieleni, na posłaniach, które sami sobie sporządzali, zrywając nad Eurotasem trzciny u ich nasady nie posługując się nożem.[...] wieczera bywała skąpa, aby walka z niedostatkiem zmuszała ich do odwagi i przemyślności

Ponadto wyznaczono wychowawców spośród ludzi szlachetnych, a każdy oddział wybierał jako swego naczelnika tego spośród młodych ludzi, zwanych ejrenami, który był najrozsądniejszy i najwaleczniejszy. Wybrany ejren, mający lat dwadzieścia, dowodził oddziałem chłopców w ćwiczeniach wojennych, w domu zaś nadzorował przygotowywanie posiłków. Polecał najsilniejszym przynieść drwa, najmłodszym jarzyny. Musieli je kraść z ogrodów lub wślizgując się do domów, gdzie odbywały się wspólne posiłki Spartan, z całym sprytem i ostrożnością. Jeśli złodziej dał się złapać, otrzymywał wiele uderzeń batem za to, że okazał się niedbały i za mało czujny.[...] Gdy skończył się posiłek, ejren polecał jednemu z chłopców śpiewać, innemu stawał jakieś pytanie, odpowiedź na które wymagała zastanowienia się. Na przykład: kto jest najlepszym z mężczyzn w Sparcie? Lub, jak ocenić czyny tego mężczyzny? W ten sposób przyzwyczajano ich od dzieciństwa do oceniania dobrych czynów i interesowania się życiem publicznym [...]. Odpowiedzi powinno towarzyszyć uzasadnienie sformułowane w stylu krótkim i zwięzłym. Tego, kto źle odpowiadał, ejren karał ugryzieniem w kciuk.

Wkładano tyleż starania w nauczanie ich pieśni i melodii, co mówienia w sposób poprawny i czysty. W melodiach było coś, co jak żądło budziło odwagę i przekazywało im szaleńczy zapal popychający do działania. Styl zaś pieśni był prosty i surowy, tematy poważne i moralne. Najczęściej była to pochwała tych, którzy zginęli za Spartę, i których szczęście wysławiono; lub nagana tych, którzy uciekli w popłochu. Ich życie przedstawiano jako bolesne i nieszczęśliwe.

Wychowanie Spartan trwało aż po wiek dojrzały. Nikt nie mógł postępować, jak mu się podobało. Żyli w polis jak w obozie woj-skowym, oddając się sprawom publicznym i prowadząc taki rodzaj życia jaki prawo przepisywało.

(Plutarch, Żywot Likurga, tłumaczenie E. Wipszycka)

- A.
-
- a) badanie noworodka przez najstarszych członków fyli,
b) przydzielenie silnemu noworodkowi jednego z 9 000 działów ziemi,
c) odsyłanie chuderlawych i niekształtnych dzieci nad urwisko w górach Tajgetu.
- B.
-

- a) zabieranie siedmioletnich chłopców od rodziców pod dozór państwowy,
b) nakazywanie chłopcom wspólnego życia i jadaania,
c) przyzwyczajanie dzieci do wspólnych zabawa i uczenia się,
d) ćwiczenie chłopców w posłuszeństwie,
e) ograniczanie edukacji do nauki pisania i czytania,

C. Zaostrzanie metod hartowania.

- a)
b)
c)
d)
e)
f)
g)
h)

D. Wykonywanie poleceń ejrenów.

- a)
b)
c)
d)

E.

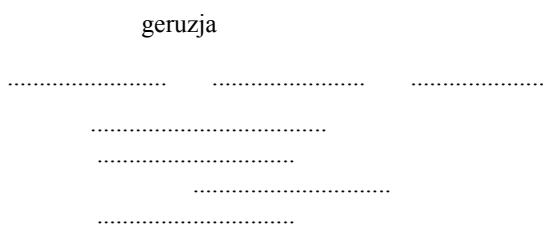
- a) poprawny i czysty sposób wysławiania się
b) pobudzanie odwagi do walki
c) opiewanie szczęścia bohaterów,
d) nagana tchórzostwa.

3. Przyporządkuj urzędy/zadania grupom społecznym.

- a) dwaj królowie
b) rada starszych
c) zgromadzenie ludowe
d) heloci
e) periojkwowie
f) spartiaci
g) eforowie

- A. 5 wybieranych spośród spartiatów na okres 1 roku, kontrolowali wszystkie instytucje, urzędy i całość życia publicznego w Sparcie, w ich rękach spoczywały: administracja, polityka zagraniczna, sądownictwo,
B. 28 członków wywodzących się z arystokracji rodowej, w wieku powyżej 60 lat, wybierani na zgromadzeniu ludowym, pełnili swoją funkcję dożywotnio,
C. byli przede wszystkim wodzami, ale także najwyższymi kapłanami, opiekowali się wróżbiarstwem, posiadali uprawnienia sądownicze,
D. wszyscy dorośli obywatele mężczyźni, wypowiadali się TAK lub NIE nad projektami przedłożonymi przez geruzję,
E. pochodzili z podbitych przez Spartan ludów, nie mieli praw obywatelskich,chlópi przywiązani do ziemi,
F. zajmowali się rzemiosłem i handlem, byli wolni, ale nie posiadali prawa do udziału we władzy,
G. „równi”, pełnoprawni obywatele, potomkowie Dorów, ich obowiązkiem była służba wojskowa.

4. Narysuj wykres obrazujący strukturę społeczną i polityczną Sparty.

5. Nazwij szysk, w którym walczyli hoplici.

6. Spartanom zawdzięczamy następujące frazeologizmy: (zaznacz właściwy zestaw)

- A. złoty wiek, demagogia, tyrania.
- B. wychowanie spartańskie, prawo nie działa wstecz, nie Ariadny.
- C. spartańskie warunki, lakoniczna odpowiedź, wrócić z tarczą lub na tarczy.
- D. przekroczyć Rubikon, pyrrusowe zwycięstwo, ponieść porażkę.

Ateny

7. Drakońskie prawa to:

- A. surowe prawa spisane przez Drakona w VII w. p.n.e.
- B. prawa przewidujące karę śmierci za wiele przestępstw.
- C. prawa wprowadzające obowiązek prywatnego ścigania zabójcy.
- D. prawa narzucające rodzinie poszkodowanego wymierzanie sprawiedliwości.

8. W tabeli zapisano 6 zdań odnoszących się do ostracyzmu. Podkreśl TAK, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub NIE, jeśli jest niezgodne z prawdą.

	TAK	NIE
1. Ostracyzm to sąd skorupkowy.		
2. Procedura stosowana rokrocznie przez Ateńczyków w obawie przed powrotem tyranii lub próbami unieważnienia wprowadzonych zmian.		
3. Termin ostracyzm jest synonimem terminu drakońskie prawa.		
4. Za zastosowaniem ostracyzmu musiała opowiedzieć się większość na Zgromadzeniu Ludowym.		
5. Na glinianych tabliczkach zapisywano imię obywatela o największych ambicjach politycznych.		
6. Obywatel, którego imię wymieniano najczęściej, musiał na 15 lat opuścić Ateny, ale nie tracił praw obywatelskich, ani majątku.		

Różne

9. Rozpoznaj typy pisma:

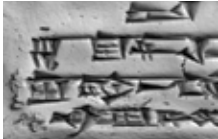
- a. pismo klinowe,
- b. hieroglify,
- c. pismo greckie,
- d. alfabet łaciński

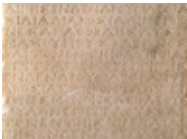
a.

b.

c.

d.

10. Rozpoznaj styl architektoniczny: joński, koryncki, dorycki.

a)

b)

c)

11. Uzupełnij szeregi cywilizacyjne.

CZAS: III tys. p.n.e.
MIEJSCE: Kreta
NAZWA CYWILIZACJI: a)
OŚRODEK CYWILIZACJI: b)
NAJSŁYNNIEJSZY OŚRODEK: c) w d)

CZAS: e)
MIEJSCE: Peloponez
NAZWA CYWILIZACJI: Mykeńska
OŚRODEK CYWILIZACJI: pałace
NAJSŁYNNIEJSZY OŚRODEK: f)

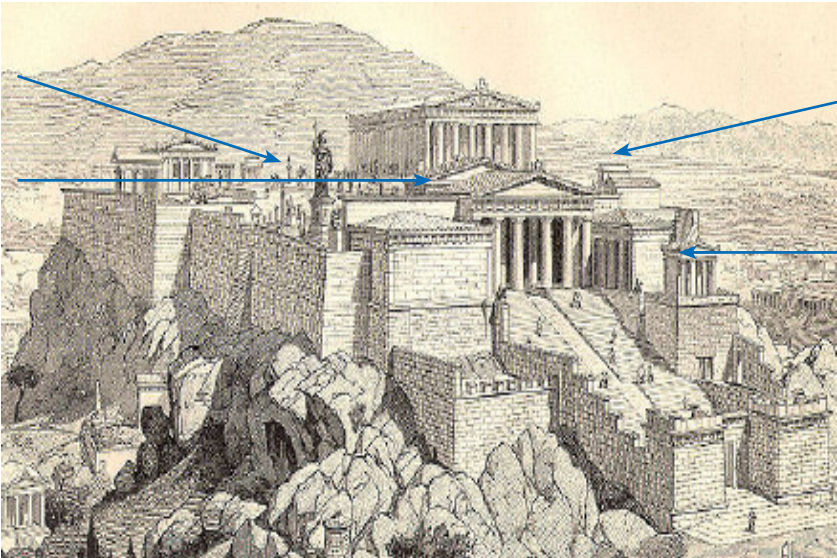
12. Zestaw pojęcia parami:

a) pogodna i pokojowa cywilizacja, b) groźni wojownicy, c) Wieki Ciemne.

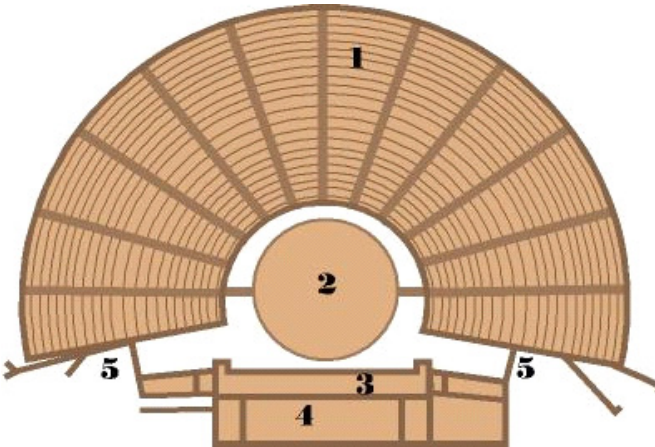
- 1. Minończycy –
- 2. Dorowie –
- 3. Achajowie –

13. Zaznacz najważniejsze budowle ateńskiego Akropolu.

1 – Partenon, 3 – Propyleje, 4 – świątynia Nike, 5 – posąg Ateny, 6 – Erechtejon

14. Opisz schemat budowy teatru greckiego. Nazwij wyróżnione miejsca, określ ich funkcje.

A. – theatron –, B. skene –, C. – orchestra –, D – parodos –, E. proskenion –

15. Uzupełnij notatkę:

Szczególnie uroczyście obchodzono w Grecji święto (a.....), ponieważ wielu Graków wytwarzało wino i handlowało nim. Ze świętem łączyły się specjalne obrzędy i procesje. W miasteczkach wiosną odprawiano (b..... Wielkie, na wsiach (jesienią) (c.....) Małe. Pieśni obrzędowe nazywane były dytyrambami. Z dytyrambu wykształcił się dialog koryfeusza czyli (d.....) z chórem. Koryfeusz dał także początek pierwszemu aktorowi, którego wprowadził Tespis, Ajschylos wprowadził drugiego, a Sofokles trzeciego (e.....). W ten sposób narodziły się dwa gatunki sztuk – (f.....) i (g). Pierwsze były poważne w treści, a ich istotą był konflikt tragiczny, drugie – miały bawić widzów. Aktorami mogli być wyłącznie (h.....). Na twarze zakładali (i.....), aby oddać emocje i charakter odgrywanej postaci. Występowali w jaskrawych szatach i perukach. Dla podwyższenia wzrostu grali w butach na (j.....).

16. Podkreśl dyscypliny sportowe rozgrywane w starożytnej Grecji.

biegi o różnej długości, skoki w dal, skoki wzwyż, rzut dyskiem, rzut oszczepem, rzut kulą, zapasy, wyścigi rydwanów,

Odp.

17. Zaznacz prawda (P) lub fałsz (F).

	P	F
1. Zawody sportowe były jedną z form czci oddawanej bogom.		
2. Najważniejsze igrzyska odbywały się od 776r. p.n.e. co 3 lata w Olimpii.		
3. Starożytni Grecy ustanowili specjalny kalendarz igrzysk, by nie były rozgrywane w tym samym czasie w różnych miejscowościach.		
4. Na czas trwania igrzysk olimpijskich ogłaszano „święty rozejm”.		
5. Zawodnik przyłapany na oszustwie okrywał się hańbą i musiał ufundować Zeusowi posąg z wrytym na nim imieniem oszusta i określeniem rodzaju oszustwa.		
6. Zwycięzcy otrzymywali symboliczne nagrody w postaci wieńca.		
7. Nagradzani byli zdobywcy trzech pierwszych miejsc w każdej dyscyplinie.		
8. Sława zwycięzcy zawodów przewyższała sławę bohatera wojennego.		
9. Igrzyska odegrały istotną rolę w procesie utrwalania więzi między obywatelami różnych miast.		

Wojny w świecie greckim

18. Podkreśl prawidłowy ciąg przyczynowo–skutkowy dotyczący historii konfliktu persko–greckiego.

- a) wybuch powstania popartego przez Ateńczyków – atak Persów na Grecję – podbicie przez Persów kolonii greckich w Azji Mniejszej – wojna – zwycięstwo Greków
- b) podbicie przez Persów kolonii greckich w Azji Mniejszej– atak Persów na Grecję– wojna – wybuch powstania popartego przez Ateńczyków – zwycięstwo Greków
- c) podbicie przez Persów kolonii greckich w Azji Mniejszej– wybuch powstania popartego przez Ateńczyków – atak Persów na Grecję – wojna – zwycięstwo Greków

19. Uzupełnij tabelę:

Miejsce bitwy	Dowódca Greków	Data bitwy	Wynik bitwy
	Miltiades		Zwycięstwo Greków
		480 r. p.n.e.	
Salamina			

20. Dokończ zdania.

Maraton stał się słynny,
.....

Bitwa pod Termopilami stała się znana,
.....

21. Podkreśl skutki następujących wydarzeń:

A. wojna peloponeska

- a) osłabienie Grecji
b) utrata znaczenia Aten
c) wzrost znaczenia Sparty
d) zawarcie sojuszu między Atenami i Spartą

B. bitwa pod Cheroneą

- a) zwycięstwo Spartan
b) druzgocąca klęska Ateńczyków
c) druzgocąca klęska Tebańczyków,
d) podporządkowanie Grecji przez Macedonię

22. Zaznacz prawda (P) lub fałsz (F).

PRZYCZYNY WOJNY PELOPONESKIEJ:	P	F
1. przejmowanie przez Ateny składek na utrzymanie Związku Morskiego		
2. rozbudowanie floty przez Ateny		
3. blokowanie przez Ateny portów państwom występującym ze Związku Morskiego		
4. powstanie Związku Peloponeskiego pod przewodnictwem Sparty		
5. rozbudowanie floty przez Spartę		
6. przeniesienie skarbcza Związku Morskiego do Sparty		

Świat hellenistyczny

23. Połącz datę z wydarzeniem.

a) 334r. p.n.e.	
b)333r. p.n.e.	
c) 331 r. p.n.e.	
d) 323 r.p.n.e.	

1. śmierć Aleksandra Wielkiego
2. wkroczenie Aleksandra Wielkiego do Azji Mniejszej
3. zwycięstwo Aleksandra Wielkiego pod Issos
4. zwycięstwo Aleksandra Wielkiego pod Gaugamelą

24. Zaznacz prawda (P) lub fałsz (F).

	P	F
a) Hellenizm to nowa epoka, która powstała za panowania Aleksandra Macedońskiego.		
b) Po śmierci Aleksandra Wielkiego jego państwo zostało podzielone pomiędzy dowódców armii macedońskiej.		
c) W okresie hellenistycznym kultura grecka przemieszała się z kulturami państw podbitych przez Aleksandra.		
d) Największą rolę w rozwoju kultury hellenistycznej odegrała Aleksandria.		
e) Hellenem można było zostać przez urodzenie.		

ODPOWIEDZI

Odp. 1 hełm, tarcza, pancerz, miecz, włócznia

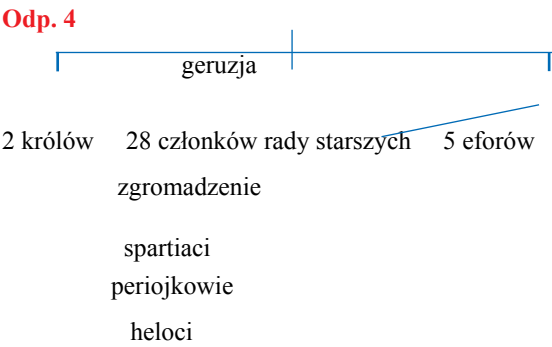
- Odp. 2**
- A. Narodziny chłopca.
 - B. Wychowanie przez państwo.
 - C. Zaostrzanie metod hartowania.
 - a) strzyżenie włosów do skóry,
 - b) chodzenie boso,
 - c) odbywanie gier nago,
 - d) nienoszenie tuniki po ukończeniu 12 lat,
 - e) otrzymywanie jednego himationu na rok,
 - f) zakaz kąpieli i używania olejków,
 - g) sypianie na trzcinie,
 - h) niedojadanie,

- D.**
- a) przynoszenie drew przez najsilniejszych,
 - b) „dostarczanie” jarzyn przez najmłodszych,
 - c) śpiew
 - d) udzielanie odpowiedzi na pytania

E. Motywowanie do walki.

- a) poprawny i czysty sposób wysławiania się
- c) opiewanie szczęścia bohaterów,
- d) nagana tchórzostwa.

Odp. 3 a) C., b) B., c) D., d) E., e) F., f) G., g) A.

- Odp. 5** falanga
- Odp. 6** C.
- Odp. 7** a) i b)
- Odp. 8** 1. TAK, 2. TAK, 3. NIE, 4. TAK, 5. TAK, 6. NIE
- Odp. 9** a. hieroglify, b. alfabet łaciński, c. pismo klinowe, d. pismo greckie
- Odp. 10** a) dorycki, b) joński, c) koryncki
- Odp. 11** a) – minojska, b) – pałace, c) – pałac, d) – Knossos, e) – II tys. p.n.e. f) Mykeny
- Odp. 12** 1. – a) 2 – c) 3. – b)

Odp. 13

- Odp. 14** A. 1. – widownia
- B. 4. – garderoba
- C. 2. – miejsce dla chóru
- D. 5. – wejście dla chóru
- E. 3. – scena

- Odp. 15**
- a. – Dionizosa b. – Dionizje
 - c. – Dionizje d. – przodownika chóru
 - e. – aktora f. – tragedia
 - g. – komedia h. – mężczyźni
 - i. – maski j. – koturnach

- Odp. 16**
biegi o różnej długości, skoki w dal, skoki wzwyż, rzut dyskiem, rzut oszczepem, rzut kulą, zapasy, wyścigi rydwanów,
- Odp. 17** 1. – P, 2. – F, 3. – P, 4. – P, 5. – P, 6. – P, 7. – F, 8. – F, 9. – P

Odp. 18 c)

Odp. 19

Miejsce bitwy	Wódz Greków	Data bitwy	Wynik bitwy
Maraton	Miltiades	490 r.p.n.e.	Zwycięstwo Greków
Termopile	Leonidas	480 r. p.n.e.	Kłęska Greków
Salamina	Temistokles	480 r. p.n.e.	Zwycięstwo Greków

- Odp. 20**
Maraton stał się słynny, dzięki biegowi maratońskiemu, czyli przebyciu ok. 42 km przez jednego z żołnierzy ateńskich, który zawiadomił rodaków w Atenach o zwycięstwie nad Persami pod Maratonem, a po ogłoszeniu zwycięstwa zmarł z wycieńczenia.
- Bitwa pod Termopilami stała się znana ze względu na bohaterską postawę króla spartańskiego Leonidasa, który, mimo miazdzącej przewagi Persów, pozostał do końca na polu walki ze swoim doborowym oddziałem hoplitów.
- Odp. 21** A. – a) i b), B. b), c) i d)
- Odp. 22** 1. – P, 2. – P, 3. – P, 4. – P, 5. – F, 6. – F
- Odp. 23** a) – 2. b) – 3. c) – 4. d) – 1
- Odp. 24** a) – F b) – P c) – P d) – P e) – F

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE – TEST

Być uczniem, być obywatelem

- 1. Połącz pojęcie z definicją.**
- Kuratorium oświaty.
 - Ministerstwo Edukacji Narodowej.
 - Rzecznik Praw Ucznia.
- a) urząd państwowy kierujący polityką oświatową RP.
 - b) instytucja powołana do ochrony uczniów, ich wolności i praw.
 - c) organ kierujący realizacją polityki oświatowej państwa na terenie województwa.

- 2. Przyporządkuj zadania dyrektorowi, radzie pedagogicznej, radzie szkoły.**
- a) opiniowanie pracy nauczycieli,
 - b) decydowanie o programie nauczania,
 - c) przewodniczenie radzie pedagogicznej,
 - d) podejmowanie uchwał odnośnie promowania i klasyfikowania ucznia,
 - e) funkcja przełożonego pracowników szkoły,
 - f) uchwalanie statutu szkoły,
 - g) wyrażanie opinii o wydatkach,
 - h) rozporządzanie środkami finansowymi
 - i) decydowanie o programie wychowawczym

Dyrektor	Rada pedagogiczna	Rada szkoły

- 3. Wymień 3 prawa i 3 obowiązki ucznia:**
- Prawa:
- Obowiązki:

- 4. Podkreśl TAK, jeśli zdanie jest prawdziwe lub NIE, jeśli zawiera błędną informację.**

	TAK	NIE
a) Obowiązkowi szkolnemu podlegają osoby od 6 do 18 roku życia.		
b) Oprócz szkół publicznych w Polsce funkcjonuje obecnie szkolnictwo niepubliczne.		
c) Dyrektora szkoły w wyborach tajnych, bezpośrednich i równych wybierają wszyscy pracownicy szkoły.		
d) Radę pedagogiczną tworzą wszyscy pracownicy szkoły.		
e) Radę szkoły tworzą przedstawiciele samorządu uczniowskiego i organ prowadzący szkołę.		

- 5. Wyjaśnij, kto tworzy samorząd szkolny.**
-

- 6. Podkreśl zasady, które powinny obowiązywać przy wyborze samorządu uczniowskiego.**
- A. Powszechność B. Jawność
 - C. Równość D. Tajność
 - E. Obowiązkowość F. Bezpośredniość

- 7. Zaznacz P (prawda) lub F (fałsz).**

	P	F
a) Samorząd uczniowski ma prawo zorganizować dyskotekę bez zgody i wiedzy dyrektora szkoły.		
b) Samorząd uczniowski ma prawo redagować i wydawać gazetkę szkolną.		
c) Samorząd uczniowski ma prawo opiniować pracę nauczycieli.		
d) Samorząd uczniowski ma prawo wybierać opiekuna samorządu.		
e) Przedstawiciele samorządu uczniowskiego nie mają prawa wybierać uczniowie mający zachowanie naganne.		
f) Przewodniczącego samorządu uczniowskiego wybierają uczniowie i nauczyciele.		

- 8. Podkreśl cnoty obywatelskie:**
- a) męstwo b) dobro jednostki
 - c) odwaga d) kosmopolityzm
 - e) patriotyzm f) dyscyplina g) wierność

- 9. Podaj 3 dowody na to, że Janusza Korczaka można uznać za wzór dobrego obywatela.**
-
-
-

- 10. Społeczeństwo obywatelskie to**
- a) społeczeństwo, którego obywatele nie chcą niczego w państwie zmieniać.
 - b) społeczeństwo, które czeka na pomoc obywateli z zagranicy.
 - c) społeczeństwo, którego obywatele nie chcą podejmować działań politycznych.
 - d) społeczeństwo, którego obywatele organizują się i podejmują działania społeczne.

- 12. Podaj 3 przykłady działalności obywatelskiej w Twojej okolicy.**
-
-
-

Odpowiedzi na str. 21

CZAS PRESENT SIMPLE

(TERAŹNIEJSZY PROSTY)

Zapamiętaj, że w czasie Present Simple mamy dwa rodzaje odmiany:

- 1) odmiana czasownika **to be**
- 2) odmiana wszystkich pozostałych czasowników

	Zdania twierdzące	Pytania	Zdania przeczące
TO BE – (być)	Inwersja: I am (I'm) – <i>jestem</i> You are (you're) – <i>jesteś</i> He is (he's) – <i>jest</i> She is (she's) – <i>jest</i> It is (it's) – <i>jest</i> We are (we're) – <i>jesteśmy</i> You are (you're) – <i>jesteście</i> They are (they're) – <i>są</i>	Twierdzenie + not (n't) Am I? – <i>Czy jestem?</i> Are you? – <i>Czy jesteś?</i> Is he? – <i>Czy on jest?</i> Is she? – <i>Czy ona jest?</i> Is it? – <i>Czy ono jest?</i> Are we? – <i>Czy jesteśmy?</i> Are you? – <i>Czy jesteście?</i> Are they? – <i>Czy oni/one są?</i>	Twierdzenie + not (n't) I am not (I'm not) – <i>Nie jestem</i> You are not (you aren't) – <i>Nie jesteś</i> He is not (he isn't) – <i>On nie jest</i> She is not (she isn't) – <i>Ona nie jest</i> It is not (it isn't) – <i>Ono nie jest</i> We are not (we aren't) – <i>Nie jesteśmy</i> You are not (you aren't) – <i>Nie jesteście</i> They are not (they aren't) – <i>Nie są</i>

Pozostałe czasowniki w czasie teraźniejszym prostym we wszystkich osobach z wyjątkiem trzeciej osoby liczby pojedynczej mają taką samą formę, jak bezokolicznik bez słówka „to” (czyli podstawowa forma czasownika). W trzeciej osobie liczby pojedynczej do formy podstawowej dodaje się końcówkę **-s**.

	Zdania twierdzące	Pytania	Zdania przeczące
1 os. lp. 2 os. lp. 3 os. lp.	I buy – <i>kupuję</i> you buy – <i>kupujesz</i> he/she/it buys – <i>on/ona/ono kupuje</i>	I do not buy – <i>nie kupuję</i> you do not buy – <i>nie kupujesz</i> he/she/it does not buy – <i>on/ona/ono nie kupuje</i>	do I buy? – <i>czy kupuję?</i> do you buy? – <i>czy kupujesz?</i> does he/she/it buy? – <i>czy on/ona/ono kupuje?</i>
1 os. lm. 2 os. lm. 3 os. lm.	we buy – <i>kupujemy</i> you buy – <i>kupujecie</i> they buy – <i>kupują</i>	we do not buy – <i>nie kupujemy</i> you do not buy – <i>nie kupujecie</i> they do not buy – <i>nie kupują</i>	do we buy? – <i>czy kupujemy?</i> do you buy? – <i>czy kupujecie?</i> do they buy? – <i>czy kupują?</i>

UWAGA!

Pytania i przeczenia tworzymy przy pomocy czasownika posiłkowego **do, does**.

- W **pytaniach** **do, does** (dotyczy tylko 3 osoby liczby pojedynczej) stawiamy przed pod podmiotem.
I like to drink tea with milk in the morning..
*What **do** you like to drink in the morning?*
operator podmiot
He always reads the newspaper after dinner.
*What **does** he read after dinner?*
operator podmiot
- W **przeczeniach** **do, does** stawiamy pomiędzy podmiot i słówko **not**
*I **do not** (don't) like coffee.*
podmiot operator
*Mary **does not** (doesn't) speak French well.*
podmiot operator

ZAPAMIĘTAJ,

W zdaniu w czasie Present Simple w 3. osobie liczby pojedynczej końcówka **-s** występuje tylko raz!

- W zdaniach twierdzących **-s** dodajemy ją do czasownika dla **3 os. lp. (he, she, it)**, np.
*I/we bake – he/she/it **bakes**,*
*You/they bring – he/she/it **brings**,*
- W przeczeniach i pytaniach **-s** dodawane jest do słowa posiłkowego **do** (stąd **does**) i dlatego nie ma go już przy czasowniku, np.:
Jim likes sweet potatoes.
***Does** Jim like sweet potatoes?,*
*Jane **doesn't** watch TV on Sundays.*
- Pamiętaj, że w przeczeniach nie dodajemy końcówki **-s** do czasownika w 3. osobie liczby pojedynczej.
Jim likes sweet potatoes.
*Jim **does not** (doesn't) like sweet potatoes.*
- W pytaniach o podmiot (pytamy kto jest wykonawcą czynności) *Who drinks...? Who likes...?* nie używamy operatora **do does**, natomiast dodajemy (podobnie jak w zdaniach twierdzących) **s**, do czasownika głównego.
Who likes oranges?
*Who **does not** (doesn't) want learn English?*
- W przypadku tworzenia pytania lub przeczenia dla czasownika **do** (*robić*) trzeba pamiętać, że **do** w takim zdaniu ma dwie niezależne od siebie funkcje:
 - po pierwsze, jest czasownikiem o leksykalnym znaczeniu „robić”,
 - po drugie, jest słowem posiłkowym, które w przypadku czasu Present Simple wnosi informację, że chcemy zadać pytanie lub zaprzeczyć, dlatego też mówiąc „nie robię” lub „czy robię?” musisz użyć tego czasownika w każdym ze zdań dwukrotnie:
– I don't do homework everyday.
– Do I do homework everyday?

- Czasowniki zakończone na -ch, -o, -sh, -ss, -x**
W trzeciej osobie liczby pojedynczej w przypadku czasowników, których forma podstawowa kończy się na **-ch, -o, -sh, -ss, -x** zamiast **-s** dodajemy **-es**, np.:
 - ch** (*reach – osiągać – reaches, watch – watches*)
He watches TV every day. – On ogląda codziennie telewizję.
 - o** (*go – goes, do – does*)
She often goes to the theatre. – Ona często chodzi do teatru.
 - sh**, (*rush – rushes, finish – finishes, push – pushes*)
 - ss** (*dress – dresses, miss – misses*) *I miss you. He misses her.*
 - x** (*relax – relaxes*)
- Czasowniki zakończone na -y**
 - Jeżeli na końcu czasownika przed literą **y** występuje **samo-głoska** (np. jak w słowie **buy**, w trzeciej osobie liczby pojedynczej dodawana jest regularna końcówka **-s**.

- Kiedy jednak przed **-y** znajduje się **spółgłoska** (jak np. w wyrazie **try** (*próbować*), litera **y** zostaje zamieniona na **i** i dodana zostaje końcówka **es**, np.:
hurry – hurries
cry – cries
say – he says
play – it plays
buy – she buys
try – tries
– I know he tries hard. – Wiem, że bardzo się stara.

UWAGA!

- Czasownik **have** w 3 os. lp. przybiera formę **has**.
- W przypadku użycia czasownika ułomnego **can, must, will** itp nigdy nie stawiamy **s** w twierdzeniu, w 3 osobie l.poj.

~~**cans, musts, wills**~~

ZASTOSOWANIE:

• CZASU PRESENT CONTINUOUS UŻYWAMY:

1. Do opisu powtarzalnych czynności, które występują regularnie, czyli powtarzają się co jakiś czas (niekoniecznie w regularnych odstępach), a więc użyjemy tego czasu mówiąc o naszych przyzwyczajeniach i rozkładzie dnia:
 – *What do you usually do half an hour before breakfast?*
 – *Co zwykle robisz pół godziny przed śniadaniem?*
How do you usually spend your week-ends?
 – *As a rule I stay at home.*
 – *I often go to cinema.*

2. Kiedy chcemy powiedzieć o

- stałych punktach rozkładu dnia:

I have my dinner between seven and eight p.m. after I come home from work.
Betty gets up at seven o'clock every day.
We often go for a walk before night.

- naszych umiejętnościach, przyzwyczajeniach, upodobaniach i obyczajach:

– *Mary swims like a fish.*
 – *He speak English extremely well.*
 – *I like ice-cream.*
 – *Peter comes here every day and each day he comes, he brings her a present.*
 – *He pulls my hair every time he sees me.* – Za każdym razem kiedy mnie widzi, ciągnie mnie za włosy.
 – *I drink tea with milk.*

Z użytego tu czasu wynika, że picie herbaty akurat z mlekiem jest moim nawykiem i pijam ją codziennie lub przynajmniej bardzo często, a więc jest to moim przyzwyczajeniem. Gdybyś chciał powiedzieć, że delektujesz się herbatą w tej chwili musiałbyś użyć czasu teraźniejszego ciągłego – Present Continuous.

W omawianym użyciu czasu teraźniejszego prostego często korzysta się z wyrażen określających częstotliwość. Wyrażenia te umieszczamy pomiędzy podmiotem a orzeczeniem.

- *always* – zawsze,
- *every day/week/month/year* – każdego dnia/tygodnia/miesiąca/roku,
- *often* – często,
– *Do you often go to concerts?*
- *seldom* – rzadko,
- *rarely* – rzadko
– *She rarely answers my letters.*
- *frequently* – często
– *We frequently have lunch at this restaurant.*

Kiedy chodzi o czynności lub stany długotrwale mających miejsce „w ogóle”:
We live in Warsaw.
I study history.

- *constantly* – stale, ciągle
– *He constantly gives advices to his daughter.*
 - *sometimes* – czasem,
 - *occasionally* – od czasu do czasu, okazjonalnie
 - *usually* – zazwyczaj
What do you usually do in the evenings?
 - *normally* – zwykle
– *Normally I don't pay any attention to them.*
 - *often* – często
– *We often eat pizza.* – Często jadamy pizzę.
 - *regularly* – regularnie, systematycznie
 - *occasionally* – czasami, okazjonalnie
 - *from time to time* – od czasu do czasu,
 - *regularly* – regularnie, często, systematycznie
 - *Do you do your homework regularly?*
 - *never* – nigdy,
 - *hardly ever* – prawie nigdy, rzadko kiedy
- Uwaga!**
 Ponieważ w języku angielskim nie występują podwójne przeczenie po *never* i *hardly ever* stosujemy szyk zdania twierdzącego, a nie jak w języku polskim przeczącego:
 – *Sue hardly ever learns before her exams.* – Sue prawie nigdy nie uczy się do egzaminów.
 – *I never drink coca-cola.* – Nigdy nie piję coca-coli)
 Zauważ – w polskim dodatkowo musisz użyć słowa **nie**.

Wyrażenia takie jak

- *every day (week, month, year, Friday, morning etc.)* – codziennie, co tydzień, piątek, każdego ranka itp.
- *once a day (week, month, year etc.)* – raz dziennie, raz w tygodniu itp.
- *three times a week* – trzy razy w tygodniu

umieszczamy zazwyczaj na końcu zdania:

- *She visits her aunt once a week.*
- *We meet three times a month.*
- *She lerns French every day.*
- *He works every day except Saturday and Sunday.*
- *They travel abroad every summer.*
- *She sees Bill almost every evening.*
- *What do you usually do in the evenings.*
- *Co zwykle robisz wieczorami?*
- *The teacher asks me every lesson.*

czasami na początku:

- *On Sundays she often goes to the cinema.*
- *W soboty czesto chodzi do kina.*
- *In the afternoon I always work until four o'clock.*
- *Every morning at seven o'clock his alarm clock rings.*

Mr. Brown teaches geography.
Mr. Johnson doesn't drive very well.
Which of your friends speaks English?
Our children don't go to school yet.

2. Do opisu prawideł, pewników i prawd ogólnych:
 Gdy mówimy o istniejących zasadach i prawidłach, tzw. prawdach uniwersalnych oraz o zdarzeniach, które mają miejsce zawsze:
 – *The sun rises in the east and sets in the west.*
 – *The earth goes round the sun.*
 – *Night comes after day.*
 – *Koalas live in Australia.*
 – *Water boils at 100 degrees centigrade.*
 – *Woda gotuje się w 100 stopniach w skali Celsjusza.*

- *Cats don't fly.* – koty nie latają.
- *Babies cry when they are hungry.*
- *Dzieci płaczą, kiedy są głodne.*
- *Two and two make four.*
- *March comes after February.*
- *Sunday comes after Saturday.*
- *His term of office ends next year.*
- *Jego kadencja kończy się w przyszłym roku.*
- *Dogs bark.* – Psy szczekają (w ogóle).
- *Children are noisy.* – Dzieci są hałaśliwe (w ogóle).

Do sprawozdań z sytuacji, która właśnie ma miejsce

Czasu teraźniejszego prostego używa się czasem do relacjonowania wydarzeń dziejących się w chwili mówienia. To zastosowanie nie jest jednak częste – ogranicza się przede wszystkim do sytuacji, gdy ktoś coś komentuje, relacjonuje na żywo (np. sprawozdawca w telewizji czy radiu, eksperymentator pokazujący doświadczenie, narrator itp.).

– *Dudek jumps and catches the ball! What a game!*
 – *Dudek skacze i łapie piłkę! Co za mecz!*
Kiedy mówimy jak należy coś wykonać, przy demonstrowaniu doświadczeń
 – *We check the temperature, pulse and blood pressure. Then we try to eliminate more common diseases.* – Sprawdzamy temperaturę, puls i ciśnienie krwi. Następnie staramy się wyeliminować bardziej znane choroby.

Kiedy mówimy o czymś zaplanowanym, niezależnym od osoby mówiącej, nieodwołalnym wynikającym z ustalonego planu.

Czas teraźniejszy prosty bywa stosowany do opisu czynności przyszłych, niezależnych od osób mówiących, wynikających z planu zajęć lub ustalonych różnego rodzaju rozkładów:
 – *When do you intend visit Poland?*
 – *The train leaves in five minutes.*

– *The concert begins at a quarter to seven.*
 – *We drive to Krynica tomorrow.*
 – *We leave for Berlin on Wednesday.*
 – *He begins his new work next month.*
 – *It is Peter's birthday tomorrow.*
 – *The train to Amsterdam departs at 6.00 a.m.* (Dzieje się tak codziennie, bo wynika z rozkładu jazdy).
 – *Tomorrow I have two maths classes.* (To wynika z mojego planu lekcji).

W tytułach i nagłówkach prasowych

Czasu teraźniejszego prostego przyjęło się używać w tytułach artykułów i nagłówkach prasowych (dla skrótowości i uzyskania większego dramatyzmu relacji), np.:

– *Prime Minister visits shoe factory.*
 – *Minister odwiedza fabrykę butów.*
 – *Małysz wins Olympic silver*
 – *Małysz zdobywa srebro olimpijskie*
 – *Mercedes buys Chrysler.*

Kiedy mówimy o niedalekiej przeszłości dla ożywienia i udratyzowania opowiadania:

I come to the bar and see Mary sitting at my table. Can you believe that? – Wchodzę do baru i widzę Mary, siedzącą przy moim stoliku. Dasz wiarę?
 – *All of a sudden the door opens and a stranger walks in.*
 – *Nagle otwierają się drzwi i wchodzi jakiś nieznajomy.*

Podobnie dzieje się w sytuacji, gdy streszczamy książkę lub przedstawiamy inną fikcyjną opowieść, np.:
 – *When he first proposes to Elizabeth, she rejects him in utter indignation.* – Gdy po raz pierwszy oświadcza się Elizabeth, ona go z oburzeniem odrzuca.
 – *Summary of "Romeo and Juliet": Romeo meets Juliet, he falls in love with her, they get married, they die.*

Simple Present używa się także wtedy, gdy nie możemy użyć czasu Present Continuous, tzn. w przypadku czasowników opisujących stany a nie czynności.

I understand it now. – Rozumiem to teraz.
Bob remembers the scientist Ann is talking about.
He often feels tired.
I see what you mean. – Rozumiem co masz na myśli.
Do you believe in ghosts? – Wierzysz w duchy?

Po spójnikach: if, when, as soon as

I'll let you know as soon as he writes.
When I am old I'll live in the country.
I'll go to the theatre if I have time.

W zdaniach wykrzyknikowych

Here comes Daddy – Tatuś idzie!

WYRAŻANIE OPINII, PRZEKONAŃ I PRYZPUSZCZEŃ

- Jak wyrazić swoje zdanie na dany temat?
- Jak zakomunikować otoczeniu co się myśli w sposób łagodny i bardziej dobitny?
- Jak się wyrazić, kiedy czegoś do końca nie jesteśmy pewni?

Jeśli nie chcesz wyjść na zarozumialca, który wie wszystko i chcesz podkreślić, że wypowiedane opinie są jedynie Twoimi, osobistymi przekonaniem*ami*, użyj sformułowań:

• **I think (that)...** – *myślę, że...*
– *I think I can jump five meters.* – Myślę, że mogę skoczyć pięć metrów.

• **I believe...** – *sądzę*
– *I believe they eventually sold their house.* – Sądzę, że w końcu sprzedali swój dom.
– *He's a history student, I believe.* – (On jest studentem historii, jak sądzę.)
– *I believe you have something for me.* – (Sądzę, że masz coś dla mnie.)

• **It's my belief** – *mam przekonanie*
– *It is my belief that we'll reach an agreement.* Wierzę, że osiągniemy zgodę.

• **In my opinion** – *moim zdaniem*
– *In my opinion, school is just wonderful.* – Moim zdaniem, szkoła jest po prostu wspaniała.

• **From my point of view** – *z mojego punktu widzeni*
– *From my point of view, discos are a complete waste of time.*
– *Z mojego punktu widzenia, dyskoteki to zupełna strata czasu.*

• **In my judgement** – *wedle mego sądu*
– **In my judgement**, bats are birds. – *Wedle mego sądu, nietoperze to ptaki.*

• **In my estimation...** – *w moim mniemaniu*
– *In my estimation, Peter is very pedantic.* – *W moim przekonaniu Piotr jest bardzo pedantyczny.*

• **As I see it** – *tak jak to widzę*
– *As I see it, Sahara is quite a nice place.* – *Jak to widzę, Sahara to miłutkie miejsce.*

• **My impression is that...** – *Mam wrażenie, że...*
– *My impression is that she is ill* – *Mam wrażenie, że jest chora.*

• **I reckon...** – *sądzę, że... myślę, że..., przypuszczam, że...*
– *I reckon he'll come.* – *Sądzę, że on przyjdzie.*
– *If you ask me, I reckon we've done well.* – *Jeśli mnie pytasz, uważam, że dobrze postąpiliśmy.*

Kiedy jesteś w 100% pewny co do słuszności wyrażanych poglądów, użyj któregoś z następujących zwrotów:

• **I think** Peter will be back soon. - *jestem przekonany, że Piotr wkrótce wróci*
– **I really think** you spend too much time / money in shops.
– *Naprawdę sądzę, że spędzasz za dużo czasu w sklepach.*

• **I am sure (that)** Toronto is in Canada. – *Jestem pewien, że Toronto jest w Kanadzie.*

• **I am positive** that the Earth is flat. – *Mam pewność, że Ziemia jest płaska (na pewno?).*

• **I am convinced** that Australians walk upside down. – *Przekonany jestem, że Australijczycy chodzą do góry nogami.*

• **To me**, English is very easy. – *Dla mnie angielski jest bardzo prosty.*

• **To my mind** you're not very clever. – *Moim zdaniem nie jesteś zbyt sprytny.*

• **I find** football absolutely unattractive. – *Uważam, że piłka nożna nie ma w sobie nic atrakcyjnego.*
– *I find him boring* - *uważam go za nudziarza;*

• **In my view**, you had a right to do it. – *Moim zdaniem, miałeś prawo to zrobić.*

• *To be quite truthful, I believe she's too young to get married.*

– *Szczerze, uważam, że ona jest za młoda żeby wziąć ślub.*

– **I'm convinced** that only she is in a position to help them.
- *Jestem przekonany, że tylko ona jest w stanie im pomóc*
– *I'm convinced that we are going in the right direction.* – *Jestem przekonany, że idziemy we właściwym kierunku.*

• **I consider** my maths teacher to be charming. – *Uważam, że matematyczka jest czarująca.*

• **I regard** Sue as an idiot. – *Uważam Sue za idiotkę.*

Pamiętaj, że można powiedzieć tylko:
– *I regard her as...*
– *I consider her to be...;*
nigdy odwrotnie!!!

Gdy podczas dyskusji nie zgadzamy się z przedmówcą i nie wypada Ci tego powiedzieć wprost, zastosuj następujące zabiegi, aby nieco łagodniej wyrazić swój sprzeciw.

- Yes, but... – *Tak, ale...*
- You're right but... – *Masz rację, ale...*
- Well yes, but.. – *No tak, ale....*
- I agree with you, but... – *Zgadzam się z tobą, lecz...*

Kiedy w dyskusji będziesz upierał się przy swoim, powiesz:
– **I would maintain that...** – *Będę utrzymywał, że...*

Kiedy nie jesteś pewny, a masz jedynie pewne przypuszczenie co do pewnych faktów, możesz powiedzieć:

• **I think** you are my uncle. – *Jak myślę, jest pan moim wujem.* (mam takie podejrzenie)

• **I guess** it's Friday today. – *Myślę (dosłownie: zgaduję), że dziś jest piątek.*

• **My guess is** he doesn't feel safe. – *Wydaje mi się, że on nie czuje się bezpiecznie.*

• Well, **I believe** your name is Tom. – *Sądzę (wierzę), że masz na imię Tomek.*

• **I suppose** this is an elephant. – *Przypuszczam, że to jest słoń.*

• **I suspect** that she's lying, but I can't prove it. – *Podejrzewam, że ona kłamie, ale nie umiem tego udowodnić.*

• **I feel** our new headmaster is tyrannical. – *Czuję, że nowy dyrektor to tyran.*

• **I assume...** / **I presume...** – *przypuszczam, że..., zakładam, że...*
– *I assume that you know what has happened.* – *Przypuszczam, że wiecie co się stało.*

– *We assume/suppose that you reached home safely.* – *Przypuszczamy, że dotarłeś do domu bezpiecznie.*
– *The books, I presume, are all sold out* – *Książki, przypuszczam, są wszystkie sprzedane.*
– *They assumed that the museum was closed.* – *Oni przyjęli, że muzeum było zamknięte.*

• **It seems that** Peter won the competition – *Wydaje się, że Piotr wygrał konkurs.*
– *It seems that John is drunk again.* – *Jak się zdaje, Janek znów jest nietrzeźwy.*

• **It seems to me** that Ann is upset about it. – *Wydaje mi się, że Ania jest tym zdenerwowana.*
Zamiast słówka *seem* możemy użyć wymiennie znaczącego tyle samo **appear**:

• **It appears (to me)** that you haven't done your homework. – *Coś mi się zdaje, że nie odrobiłeś lekcji.*

• **It appears** that Mary has arrived. – *Chyba Maria przyjecha!*

• **Apparently**, Sophy lost her way. – *Wydaje się, że Zofia zgubiła drogę.*

Kiedy nasze przekonanie graniczy z nadzieją, oczekiwaniem, marzeniem lub obawą. Oto garść potrzebnych zwrotów:

• **I hope** you aren't angry with me. – *Mam nadzieję, że się nie gniewasz.*

– *I hope this will never become a reality.*

– **It remains to be hoped** this will never become a reality.

– *Pozostaje mieć nadzieję, że to nigdy nie stanie się rzeczywistością,*

– **I only hope** he won't try to come here.
– *Mam tylko nadzieję, że nie będzie próbował tu przyjść.*

• **I expect** it's Saturday tomorrow. – *Spodziewam się, że jutro jest sobota.*

• **I imagine** it's a brilliant show. – *Wyobrażam sobie, że to przedstawienie jest doskonałe.*

• **I am afraid** I know nothing about maths. – *Obawiam się, że nie mam pojęcia o matematyce.*

Kiedy Twoje przekonanie wynika z dogłębnych analiz i przemyśleń, powiesz:

I've come to the conclusion that... – *Doszedłem do wniosku, że...*

I've realised that... – *Zdałem sobie sprawę z tego, że...*

Przeanalizujmy jeszcze opinie innych: przyjaciół i znajomych, nauczycieli i rodziców. Najczęściej używanym wyrażeniem jest:

• **According to him...** – *Według niego...*

Zapamiętaj, że odnosi się ono tylko do osób trzecich, czyli przenigdy nie powiemy „According to me...” – jest to absolutnie wykluczone!

• **He is of the opinion** that something is wrong. – *On jest zdania, że coś tu nie gra.*

• **But she is of a different opinion.** – *Natomiast ona jest innego zdania.*

W powyższych zdaniach zwróć uwagę na przedimki.

• On jest zdania, że... *He is of the opinion that...* – jego opinia jest nam znana i jasno określona,

• gdy z kolei *She is of a different opinion...* ona ma inne zdanie, którego może jeszcze nie sprecyzowała, a jedyne, co o nim wiemy, to że różni się od jego opinii.

Chcę zostać...

architektem wnętrz

KIM JEST?

Jest to specjalista, który zajmuje się aranżacją, wystrójem i wyposażeniem rozmaitych pomieszczeń: mieszkań, biur, hoteli, restauracji, sklepów.

MUSI UMIEĆ

- kompleksowo zaprojektować wnętrze: jego układ, i kolorystykę;
- zadbać o jego funkcjonalność i estetykę;
- dobrać odpowiednie materiały dekoracyjne (zasłony, dywany, obrazy);
- dobrać odpowiednie wyposażenie.

W jego pracy przede wszystkim chodzi o to, żeby dopasować dane wnętrze estetycznie i funkcjonalnie do tego, co się będzie w nim działo.

- Jeśli to będzie bank – musi mieć tak zaprojektowaną przestrzeń, aby klient miał wygodny dostęp do doradcy czy kas.
- Jeśli będzie to restauracja, to jej wnętrze powinno stwarzać odpowiedni nastrój i tak zaprojektowane, aby obsługa miała dogodny dostęp zarówno do kuchni jak i stolików.
- Jeśli to będzie biuro, to musi spełniać wymogi przepisów BHP oraz zapewnić pracownikom odpowiednie warunki pracy tak aby jeden drugiemu nie przeszkadzał w pracy.

JAK WYGLĄDA JEGO PRACA

Jeszcze przed przestąpieniem do prac projektowych powinien dokładnie zapoznać się z planami budynku, aby stwierdzić, które ściany są nośne (konstrukcyjne), a które można wyburzyć, jak przebiegają instalacje wentylacyjne, wodno-kanalizacyjne i elektryczne.

Musi zwrócić uwagę:

- jak duże jest to pomieszczenie,
- ciemne czy nasłonecznione,
- jak rozmieszczone są punkty oświetleniowe (oświetlenie górne czy boczne),
- z czego zrobione są ściany,
- jaka jest podłoga (parkiet, panele), jaka kolorystyka,
- w którym miejscu można ukryć rury, a które poprowadzić instalację alarmową i sieć komputerową itp.

Inne elementy to

- jakie jest przeznaczenie pomieszczenia,
- czy będzie to mieszkanie, biuro czy lokal usługowy
- kto będzie w nim przebywał, ile osób,
- jakiego typu praca będzie wykonywana (np. czy będzie się tam mieściła redakcja gazety, kancelaria prawnicza, biuro maklerskie, czy biuro nieruchomości);
- i bardzo ważne, jakie są upodobania i przyzwyczajenia zleceniodawcy.

Kiedy już wiadomo, jak wygląda wnętrze, do czego ma służyć, jakie są oczekiwania inwestora i jakimi pieniędzmi dysponujemy - można przystąpić do projektu wstępnego.

Przygotowuje się jego kilka wersji (na papierze albo w formie komputerowej animacji), które następnie prezentuje klientowi. Do tego przeważnie dołącza się jeszcze próbki materiałów, które mają być wykorzystane.

Na tym etapie wybiera się schody, balustrady, meble, firany, zasłony, rolety, tapety, obrazy, wykładziny, dywany, oświetlenie itp.

Kiedy klient ostatecznie zaakceptuje nasze propozycje, następuje etap realizacji projektu przez ekipę budowlaną. Jest on nadzorowany przez projektanta, który czuwa aby zostały użyte dokładnie takie, a nie inne materiały, ściany miały dokładnie taki kolor jaki zaplanowaliśmy.

Praktykuje się, że przy pracach uczestniczy zleceniodawca, co daje możliwość wprowadzenia jeszcze drobnych zmian - dać ciemniejszy kolor czy trochę inne zasłony niż projektowano.

We współczesnej architekturze wnętrz trendy zmieniają się mniej więcej tak szybko jak kolekcje zimowe i letnie słynnych projektantów mody. Stale więc trzeba śledzić, co się dzieje w światowej wnętrzarskiej modzie.

PREDYSPOZYCJE KANDYDATA

- Warunek bezwzględny – nie może być daltonistą.
- Konieczne jest za to wyczucie i umiejętność zestawiania kolorów.
- Kolejna ważna sprawa to wyrobiony gust – jeśli ktoś nie ma własnego stylu i nie potrafi sam się ubrać, będzie mu trudno „ubierać” wnętrza.
- Architekt pracuje z ludźmi – konieczne jest więc, aby był komunikatywny i łatwo nawiązywał kontakty.
- Przydadzą mu się zdolności przywódcze, bo mimo szacunku dla pomysłów inwestora, będzie musiał go czasem przekonać do własnych pomysłów i uświadomić, że niektórych z jego marzeń nie da się spełnić.
- Nieodzowna jest umiejętność odręcznego rysowania. Wstępne ustalenia można szybko uyskać od klienta szkicując mu propozycje rozwiązań aranżacyjnych.
- Niezbędna jest także zdolność do nieustannego uczenia się i poznawania nowych rozwiązań artystycznych, materiałów i technologii budowlanych. Co roku na rynku pojawiają się materiały o nowych właściwościach, umożliwiające zupełnie innowacyjne zaprojektowanie wnętrz.

Dobry architekt wnętrz nawet z małego, niefunkcjonalnego mieszkania może zrobić cacko, a dzięki różnym optycznym sztuczkom to małe mieszkanie stanie się ogromnym „apartamentem”.

To często naprawdę nie wymaga wielkich inwestycji i nakładów – jedynie wyburzenia jednej ścianki działowej czy odpowiedniego pomalowania ścian i sufitów.

ABY ODNIEŚĆ SUKCES W TYM ZAWODZIE

- trzeba mieć wyobraźnię,
- swój własny styl,
- rozległą wiedzę z różnych dziedzin: historii sztuki, chemii, fizyki, materiałoznawstwa oraz różnych technologii budowlanych.

INWESTYCJE W LICEUM

- W pracy architekta wnętrz procentuje zdobyta wcześniej wiedza z historii sztuki, dlatego postaraj się już w liceum, zdobyć ją samodzielnie.
- Przydaje się umiejętność rysowania – pomyśl o jakimś kursie lub prywatnych lekcjach.
- Tak jak w bardzo wielu innych zawodach, cenną umiejętnością jest znajomość języka angielskiego. Umożliwia czytanie specjalistycznej prasy, nawiązywanie kontaktów zawodowych czy wreszcie utworzenie swojej własnej pracowni np. w Londynie. Czemu nie?
- Postaraj się mieć kontakt z dostępnymi na rynku prasowym pismami o tej tematyce. Warto się „opatrzyć” z ciekawymi rozwiązaniami i aktualnymi modami

PIENIĄDZE I PRACA

Perspektywy pracy są całkiem dobre. Coraz więcej się w Polsce buduje i coraz więcej ludzi chce mieć inne wnętrza niż sąsiadka z naprzeciwka. Polacy coraz chętniej wydają pieniądze, żeby mieszkać w ładnym otoczeniu.

Ile można zarobić?

Nie ma reguły. To zależy od miasta, od prestiżu i pozycji jaką się wyrobi na rynku oraz umiejętności zdobywania zleceń.

Są projekty, za które można dostać kilkadziesiąt tysięcy złotych i takie, za które bierze się kilkaset.

Cechy

Miły, mądry i utalentowany, kompetentny, dokładny, odpowiedzialny i profesjonalny - oto cechy pożądane przy wykonywaniu tego zawodu.

Przydaje się jeszcze łatwość nawiązywania kontaktów i chęć uczenia się języków obcych, psychologii, czasami socjologii.

Architekt wnętrz musi bez przerwy śledzić nowe trendy, być na bieżąco z nowatorskimi technologiami i powstającymi nowymi materiałami.

Stałym elementem jego pracy jest przeglądanie wszelkiego rodzaju albumów, katalogów, branżowych pism.

Architekt wnętrz ma bardzo szerokie pole działania. Projektuje nie tylko wnętrza mieszkań, sklepów, banków, restauracji, różnych firm, zakładów fryzjerskich, banków, ale także wystawy sklepowe, przeróżne witryny, place zabaw, stoiska na targach, czasami może zająć się też scenografią albo innymi zleceniami odbiegającymi nieco od jego profesji.

Jak nim zostać?

- Kształcenie architektów w tej dziedzinie prowadzą w Polsce Wyższe Szkoły Sztuk Plastycznych, oraz Akademie Sztuk Pięknych oraz politechniki.
- Można też studiować normalną architekturę, a potem zrobić specjalizację.
- Można również zacząć w technikum architektonicznym, a potem zdobyć odpowiednie uprawnienia.

Prace związane z wykończeniem wnętrza są bardzo kosztowne dlatego, już na samym początku, trzeba wziąć pod uwagę mnóstwo, na pozór mało istotnych czynników. Czasami bardzo trudne jest pogodzenie własnej wizji z oczekiwaniami klienta i wtedy trzeba umieć wypracowywać kompromis.

Kiedy wszystko jest dopięte na ostatni guzik, architekt fotografuje całe przedsięwzięcie, by potem pieczołowicie uzupełnić swoje portfolio, które będzie można pokazać następnym klientom.

Kim jesteś, człowieku?

Wynani z raju Adam i Ewa wyruszyli w niebezpieczną podróż – rozpoczęli dzieje ludzkości. To punkt wyjścia – namalował go Masaccio. Dokąd doszli? Dokąd dotarła ludzkość przez tysiąclecia? Alberto Giacometti w roku 1947 stworzył rzeźbę *Kroczący mężczyzna*. Popatrzcie – może to punkt dojścia?

Niestety, oba dzieła, tak odległe w czasie i różne w wymowie, są pesymistyczną wizją ludzkiego losu. Adam i Ewa z obrazu piętnastowiecznego mistrza rozpaczają. Utracili raj, będą cierpieć, będą pracować. Adam zakrywa twarz, Ewa krzyczy – i jest w swojej rozpacz brzydka. Masaccio celowo namalował doskonałą anatomicznie sylwetkę Adama, zaś ciało Ewy przedstawił jako nieforemne i niezgrabne. Jest w tym przesłanie moralne: to Ewa jest większą grzesnicą, to ona winna jest grzechu pierwowotnego. Malarz nie lubił kobiet – ale bez Ewy rodzaj ludzki nie miałby swojego początku. W punkcie wyjścia ludzkości – myślę o obrazie Masaccia – jest wiele ekspresji. Gniew, rozpacz, wstyd towarzyszą pierwszym ludziom u progu ich nowego życia.

Nie ma tej dynamiki uczuć w rzeźbach dwudziestowiecznego artysty. Wyrzeźbiony w metalu przedstawiciel ludzkości z czasów współczesnych jest cienki, wydłużony, zielonobrazowy i przytwierdzony, przykuty do cokołu. Jest w jakiś sposób sztuczny. Wyobrażamy sobie, że zacznie iść: będzie to chód robota, ruchy manekina. Człowiek współczesny – doświadczony II wojną światową – jest postacią tragiczną i trochę groteskową. Ale to człowiek naszych czasów: odarty z uczuć, odczłowieczony i... samotny. I wcale nam się nie podoba. Ale przecież tyle przeszedł, taki kawał historii, pełnej czarnych kart i białych plam. Mogłby być uczonym mędrcom, świetlistym aniołem, a tu... metalowy dziwak. Pasuje do niego wiersz Wirpszy:

*My, pokolenie
My, pokolenie opóźnione w rozwoju,
Trzymamy się za rączki,
Idziemy na spacer
Przechodzą dorośli ze swym zmęczeniem
w pogiętych kręgosłupach,
Z ognistego krzaka wygłasza ktoś-tam:
jam Pan Bóg twój.*

*A my wciąż
Trzymamy się za rączki,
Idziemy na spacer.*

*Obok na stosie skwierczy Giordano Bruno,
Nie opodał Galileusz prezentuje
przebiegłą obronę,
My wszakże
Trzymamy się za rączki
Idziemy na spacer.*

*W naszej gromadce mały Kain
zabił małego Abła.
A potem mały Judasz powiesił się
na drzewie figowym,
Nic to,
Trzymamy się za rączki
Idziemy na spacer.*

T. Masaccio, *Wygnanie z raju*

Kim jesteś, człowieku? Czego możesz oczekiwać? Rozpoczyna się trzecie tysiąclecie, a ty w pesymistycznych przedstawieniach płaczesz w punkcie wyjścia, zastygasz w bezruchu w wieku dwudziestym. Popatrzcie na tę rzeźbę:

*Zachciało mu się szczęścia,
zachciało mu się prawdy,
zachciało mu się wieczności,
patrzcie go!
(...)
Tylko tak dalej, dalej
choć przez chwilę,
bodaj przez mgnienie
galaktyki małej!
Niechby się wreszcie
z grubsza okazało,
Czym będzie, skoro jest.
A jest – zawzięty
Zawzięty, trzeba
przyznać, bardzo
Z tym kółkiem w nosie,
w tej todze, w tym swetrze.
Niebożę,
Istny człowiek.*

Wisława Szymborska (*Sto pociech*)

A. Giacometti,
Kroczący mężczyzna